

## บทที่ 2

### วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ ผู้ศึกษาจะกล่าวถึงแนวคิด และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยจะนำเสนอ แบ่งเป็น 4 ส่วน ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิ และหน้าที่ของพลเมืองไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๕๐ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิพลเมือง ความสำนึกทางการเมือง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
4. แนวคิดเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย ชาวลาว และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

#### 1. แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดสิทธิมนุษยชนเป็นแนวคิดที่สำคัญที่คำนึงถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ของบุคคลทุกคน โดยคำว่า “สิทธิมนุษยชน” (Human Rights) นั้นได้รับการสันนิษฐานว่าปรากฏครั้งแรกในกฎบัตรสหประชาชาติ (นพนิติ สุริยะ 2542: 538-540) ในส่วนอารัมภบท วรรค 2 ซึ่งเดิมเรียก “สิทธิมนุษยชน” ว่า “สิทธิของมนุษย์” (The Rights of Man) หรือ “สิทธิธรรมชาติ” ซึ่งสืบเนื่องมาจากหลักของกฎหมายธรรมชาติ ที่เน้นความเท่าเทียมกันและความเป็นอิสระของมนุษย์ เป็นสิทธิตามธรรมชาติของปัจเจกบุคคลในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และเป็นสิทธิที่ไม่อาจจำหน่ายจ่ายโอนหรือยกเลิกเพิกถอนได้ ไม่ว่ากรณีใด ๆ ทั้งสิ้น และเมื่อมีการกล่าวอ้างถึง “สิทธิธรรมชาติ” บ่อยครั้งก็กลายเป็น “สิทธิของมนุษย์” และกลายเป็น “สิทธิมนุษยชน” ในที่สุด ซึ่งบรรดาประเทศสมาชิกสมัชชาแห่งองค์การสหประชาชาติมีมติและประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) โดยมีเจตนารมณ์เพื่อรับรองสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์และเพื่อพัฒนามาตรการและกลไกในระดับประเทศและในระดับนานาชาติเพื่อเป็นการประกันให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนดำเนินไปในระบบมาตรฐานเดียวกัน โดยสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองตามปฏิญญาดังกล่าวสามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

-ปฏิญญาข้อ 1-21 ที่กล่าวถึง สิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (Civil and Political Rights) อันได้แก่ สิทธิการดำรงชีวิต สิทธิในการเคลื่อนไหวอย่างอิสระ สิทธิในการเป็น

เจ้าของทรัพย์สิน สิทธิที่จะทำการสมรส สิทธิในความเสมอภาคตามกฎหมาย และสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรม สิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว สิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนา และสิทธิในการพูดโดยเสรี เป็นต้น

-ปฏิญญาข้อ 22-27 ที่กล่าวถึง สิทธิทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม (Economic Social and Cultural Rights) อันได้แก่ สิทธิในการศึกษา สิทธิที่จะจัดตั้งสหภาพแรงงาน สิทธิในมาตรฐานการครองชีพอันเพียงพอสำหรับความเป็นอยู่ที่ดีของตนเองและครอบครัว สิทธิในการพักผ่อนและมีเวลาว่าง และวันหยุดงานเป็นครั้งคราวโดยได้รับสินจ้าง

โดยประเทศไทยได้ลงมติรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) มาตั้งแต่ต้น แม้ว่าปฏิญญาดังกล่าวจะเป็นเพียงคำประกาศที่มีให้มีข้อตกลงระหว่างประเทศ อันก่อให้เกิดพันธกรณีตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ (Pollis Adamantia and Peter Schwab 1979: 5) แต่ประเทศไทยได้ปฏิบัติให้เป็นตามหลักกฎหมายและพื้นฐานที่กำหนดไว้ในปฏิญญา โดยการเข้าเป็นภาคีพันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน เช่น กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองซึ่งมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2519 และประเทศไทยเข้าเป็นภาคีซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2540 อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ พ.ศ. 2523 โดยประเทศไทยเข้าเป็นภาคีเมื่อปี พ.ศ. 2528 และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก พ.ศ. 2532 โดยประเทศไทยเข้าเป็นภาคีเมื่อปี พ.ศ. 2535 เป็นต้น ทั้งนี้เพราะตามหลักการสิทธิมนุษยชนแล้ว มนุษย์ทุกคนมีคุณค่าสูงสุดแห่งความเป็นคนอันมิอาจจะละเมิดได้ จึงมีความเสมอภาคที่จะดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีโดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติเพราะความแตกต่างใด ๆ (เฉลิมเกียรติ ผิวนวล 2530 และชัยศักดิ์ อ่อนประดิษฐ์ 2544: 29)

เนื่องจากหลักการในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เป็นหลักสากลระดับนานาชาติที่มีขอบข่ายกว้างขวาง ทำให้เกิดปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนระดับภูมิภาค ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคี คือ “ปฏิญญาว่าด้วยหน้าที่พื้นฐานของประชาชนและรัฐบาลแห่งภูมิภาคอาเซียน” รับรองเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม ค.ศ. 1983 (พ.ศ. 2526) ณ กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย โดยปฏิญญาดังกล่าวได้กำหนดสิทธิและหน้าที่ของรัฐในด้านสิทธิมนุษยชนไว้เป็นจำนวนมาก อันรวมถึงสิทธิและหน้าที่ของรัฐที่มีต่อชนกลุ่มน้อยไว้อย่างชัดเจน ซึ่งปรากฏอยู่ในมาตรา 8 ที่มีความสำคัญ ดังนี้ (สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน 2535: 6)

-เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องให้การรับรองว่าสมาชิกของชนกลุ่มน้อยมีสิทธิเช่นเดียวกับคนทั้งหลาย

-เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องให้การรับรองว่าสมาชิกของชนกลุ่มน้อยมีสิทธิในการดำรงชีวิตอย่างเสมอภาค เท่าเทียม และมีหลักประกันในความเสมอภาคนั้น ในกรณีที่ความเสมอภาคได้ถูกปฏิเสธ ให้เป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่ต้องจัดให้มีผู้แทนพิเศษของชนกลุ่มน้อยเพื่อให้เกิดความเสมอภาคอย่างแท้จริง

-รัฐต้องเคารพสิทธิของประชาชนที่จะรักษาเอกลักษณ์ ประเพณี ภาษา มรดกทางวัฒนธรรมและจารีตประเพณี

-รัฐต้องคุ้มครองเขตการปกครองที่สืบทอดกันมาของชนกลุ่มน้อย

-รัฐต้องจัดให้มีการดูแลสิ่งอำนวยความสะดวกในการพัฒนาตามความต้องการของชุมชน

-ชนกลุ่มน้อยมีหน้าที่ที่จะใช้สิทธิของตนโดยเคารพในผลประโยชน์อันชอบธรรมส่วนรวมของชาติ เคารพความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางการเมืองของชาติ

-รัฐมีหน้าที่ ที่จะทบทวนนโยบายอันเกี่ยวกับที่ดินด้วยความคิดที่จะให้ได้คืนมาซึ่งที่ดิน ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ อันเป็นของชนกลุ่มน้อยตามเผ่าพันธุ์ ทั้งนี้ต้องระลึกละเอมถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น หรือกำลังเกิดขึ้นในชุมชนนั้น ๆ

นอกจากนี้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๐ ยังปรากฏมาตราต่าง ๆ ในการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพซึ่งสอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ในการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในมาตรา 4 มาตรา 5 มาตรา 26 และมาตรา 28 รวมทั้งในมาตรา 199 และมาตรา 200 ซึ่งได้บัญญัติให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และการตราพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อคุ้มครองและตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนของชนชาวไทยด้วย

เนื่องจาก สิทธิของพลเมืองมีรากฐานมาจากความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ทำให้การรับรองสิทธิและการให้สิทธิแก่พลเมืองขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นดินแดนที่อยู่อาศัย รูปแบบของรัฐบาล สถานการณ์ทางการเมือง และกาลเวลา จึงมีการระบุถึงสิทธิพลเมืองพื้นฐานที่บุคคลพึงมีได้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกำหนดกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ในปี ค.ศ.1946 โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ภายใต้หลักพื้นฐานในเรื่องสิทธิมนุษยชนตามกฎบัตรสหประชาชาติและตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เพื่อให้กติกานี้เป็นสนธิสัญญาในการผูกมัดรัฐภาคีให้ปฏิบัติตาม และเพื่อให้มีกลไกในการคุ้มครองสิทธิภายใต้กติกานี้สามารถดำเนินการไปได้อย่างเป็นรูปธรรม (Louis Henkin 1981: 48-49) ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าสิทธิพลเมืองเป็นสิทธิพื้นฐานที่ถือเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชนนั่นเอง

ทั้งนี้ สามารถสรุปได้ว่า ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและปฏิญญาว่าด้วยหน้าที่พื้นฐานของประชาชนและรัฐบาลแห่งภูมิภาคอาเซียน ที่กำหนดให้รัฐบาลมีหน้าที่ดูแลประชาชนในฐานะพลเมืองของประเทศ อันหมายรวมถึงชนกลุ่มน้อยด้วย โดยมาตรา 8 แห่งปฏิญญาว่าด้วยหน้าที่พื้นฐานของประชาชนและรัฐบาลแห่งภูมิภาคอาเซียนได้กำหนดหน้าที่ที่รัฐจะต้องรับรองชนกลุ่มน้อย ดังนี้ รับรองความเป็นสมาชิกของชนกลุ่มน้อย รับรองสิทธิในการดำรงชีวิตอย่างเสมอภาค เคารพสิทธิในการรักษาเอกลักษณ์ ภาษา มรดกทางวัฒนธรรมและจารีตประเพณี คุ้มครองเขตการปกครอง เคารพในหน้าที่ที่จะใช้สิทธิของชนกลุ่มน้อย และหน้าที่ทบทวนนโยบายเกี่ยวกับที่ดินของชนกลุ่มน้อย

#### งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดวงพร ศิลปวุฒิ (2535 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง "นโยบายของรัฐบาลไทยต่อผู้ลี้ภัยกับปัญหาสิทธิมนุษยชน : ศึกษากรณีศูนย์ฯ พนัสนิคม" พบว่า นโยบายของรัฐบาลไทยตั้งแต่ต้นเป็นนโยบายที่ถูกกำหนดโดยชนชั้นนาระบบราชการที่ถือหลักความมั่นคงของรัฐเป็นสำคัญ โดยถือว่าผู้ลี้ภัยเป็นผู้พักพิงชั่วคราว ทำให้การดำเนินงานต่อผู้ลี้ภัยขัดต่อหลักการสิทธิมนุษยชน เช่น การผลักดันผู้ลี้ภัย เป็นต้น

ธนิกร โชติชัยสถิตย์ (2537 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง "กลไกระดับชาติในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา" พบว่า ประเทศไทยรับรองสิทธิมนุษยชนทางอาญาซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของพลเมืองไว้ในกฎหมายหลายฉบับ โดยดำเนินการผ่านกลไกต่าง ๆ ได้แก่ กลไกของศาล กลไกของฝ่ายนิติบัญญัติ (เช่น คณะกรรมาธิการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน) และกลไกฝ่ายบริหาร (เช่น คณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์) แต่การดำเนินการผ่านกลไกดังกล่าวมีข้อจำกัดเนื่องจากขอบเขตอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่แต่ละองค์กรคุ้มครองเฉพาะบางเรื่องทำให้เกิดปัญหาในกรณีที่บางเรื่องที่ไม่อยู่ในอำนาจฝ่ายใดหรือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยเอกชนด้วยกัน ดังนั้นควรมีกลไกระดับชาติในรูปแบบของ "คณะกรรมการ" ที่มาจากฝ่ายบริหารและองค์กรภาคเอกชน ซึ่งเป็นองค์กรอิสระที่ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี มีอำนาจหลักในการส่งเสริมคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติ รวมทั้งมีอำนาจพิจารณาสอบสวนเรื่องราวร้องทุกข์ที่เกิดจากการละเมิด สิทธิมนุษยชนทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยจะต้องเป็นกลไกที่ไม่ทับซ้อนกับกลไกของฝ่ายต่าง ๆ ที่มีอยู่ก่อนแล้ว

ฉันทนา ไกรสถิตย์ (2543 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง "การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายใต้กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของประเทศไทย" พบว่า กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองไว้หลายด้าน โดยแต่ละบทจะบัญญัติวางหลักการที่รัฐภาคีต้องยึดถือ

และปฏิบัติตาม เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปอย่างมีรูปธรรม โดยการจัดตั้งกลไกที่สำคัญ คือ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แต่เนื่องจากแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ทำให้มาตรการในการคุ้มครองสิทธิจึงต้องพิจารณาตามองค์ประกอบและความเหมาะสมของแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัตินั้น หลายประเทศยังคงมีอัตราการละเมิดสิทธิมนุษยชนอยู่เป็นจำนวนมาก

Charles Humana (1992 : 319-322) ได้วิจัยการรับรองสิทธิมนุษยชนของทุกประเทศทั่วโลก 40 ด้าน สำหรับประเทศไทยได้รับรองสิทธิมนุษยชนอย่างชัดเจนในทางปฏิบัติเพียง 12 ด้าน เท่านั้น เช่น การออกนอกประเทศโดยอิสระ การควบคุมความรุนแรงที่กระทบต่อสิทธิมนุษยชน การให้การรับรองและการศึกษากับชนกลุ่มน้อย การเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้รับการพิสูจน์ การไม่ถูกเลือกปฏิบัติเพราะความแตกต่างด้านสีผิว ศาสนา เป็นต้น

จากผลการศึกษาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ประเทศไทยได้รับรองสิทธิมนุษยชนในกฎหมายหลายฉบับ แต่ในทางปฏิบัติพบว่าประเทศไทยรับรองคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชากรในประเทศเพียงส่วนน้อยเท่านั้น ทำให้ประเทศไทยประสบปัญหาเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพราะรัฐไทยถือหลักความมั่นคงแห่งรัฐเป็นสำคัญ ทำให้การดำเนินงานผ่านกลไกของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายตุลาการ และฝ่ายบริหารมีข้อจำกัดแห่งขอบเขตอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติ

## 2. แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิ และหน้าที่ของพลเมืองไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๐ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๐ ได้กำหนด สิทธิ และหน้าที่ในฐานะพลเมืองไทย ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

### 2.1 สิทธิในฐานะพลเมืองไทย ประกอบด้วย

**2.1.1 สิทธิของบุคคล** เป็นสิทธิของบุคคลและบุคคลในครอบครัวที่ได้รับการคุ้มครองสิทธิในเกียรติยศ ชื่อเสียง ความเป็นอยู่ส่วนตัว โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาคทางกฎหมายระหว่างชาย-หญิง การไม่เลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งเชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษา ความคิดเห็นทางการเมือง รวมทั้งการคุ้มครองจากการใช้ความรุนแรงและการ ปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม ด้วย (ตามมาตรา 26 มาตรา 28 มาตรา 29 มาตรา 30 มาตรา 34 และมาตรา 53)

**2.1.2 สิทธิในการพิจารณาคดี** เป็นสิทธิเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม คือ การกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ ในการถูกลงโทษ โดยบุคคลจะรับโทษเมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น นอกจากนี้ในกรณีที่บุคคลอาญาจะต้องมีการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนที่จะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดที่แสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติกับบุคคลนั้นเสมือนผู้กระทำความผิดไม่ได้ (ตามมาตรา 32 และมาตรา 33)

**2.1.3 สิทธิในการเข้าถึงบริการของรัฐ** ไม่ว่าจะเป็นบริการทางการศึกษาและ บริการทางสาธารณสุข สำหรับบริการทางการศึกษา เป็นการให้สิทธิในการได้รับการศึกษา ขั้นพื้นฐานแก่บุคคลทุกคนไม่น้อยกว่า 12 ปี และได้รับความคุ้มครองเสรีภาพในการศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการ ส่วนบริการทางด้าน สาธารณสุขนั้นกำหนดให้สิทธิบุคคลในการเข้ารับบริการสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน มีประสิทธิภาพ และมีความเสมอภาคกันตามกฎหมาย (ตามมาตรา 42 มาตรา 43 และมาตรา 52)

**2.1.4 สิทธิในร่างกาย** เป็นการคุ้มครองในการที่บุคคลมิได้ถูกรบกวนจากบุคคลอื่น ทุก ๆ คนตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น การจับกุม การตรวจค้น เป็นต้น (ตามมาตรา 31 และ มาตรา 32)

**2.1.5 สิทธิของท้องถิ่น** เป็นสิทธิในการอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการมีส่วนร่วมกับรัฐในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมด้วย (มาตรา 46 และมาตรา 56)

## **2.2 หน้าที่ในฐานะพลเมืองไทย ประกอบด้วย**

**2.2.1** หน้าที่ในการรักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (ตามมาตรา 66)

**2.2.2** หน้าที่ในการปฏิบัติตามกฎหมาย (ตามมาตรา 67)

**2.2.3** หน้าที่ในการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง (ตามมาตรา 68)

**2.2.4** หน้าที่ในการป้องกันประเทศ รับราชการทหาร เสียภาษี รับการศึกษาอบรม และรักษาวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ตามมาตรา 69)

อย่างไรก็ตาม ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญข้างต้นถือเป็นหลักประกันสิทธิ เสรีภาพ และบทบาทหน้าที่ของคนทุกคนที่มีสัญชาติไทย ซึ่งชาวเลส่วนใหญ่ก็เป็นผู้ที่ได้รับสัญชาติไทย อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ดังนั้น ชาวเลย่อมได้รับสิทธิ เสรีภาพอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ในทางกฎหมาย และมีบทบาทหน้าที่ในฐานะพลเมืองไทยเฉกเช่นคนไทยส่วนใหญ่ของประเทศ เช่นกัน

ทั้งนี้ สามารถสรุปได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๐ ได้บัญญัติสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ในฐานะพลเมืองไทยไว้ ดังนี้ สิทธิของบุคคลและสิทธิของบุคคลในครอบครัว สิทธิในการพิจารณาคดี สิทธิในการเข้าถึงบริการของรัฐ สิทธิในร่างกาย สิทธิในท้องถิ่น หน้าที่ในการรักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ หน้าที่ในการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง หน้าที่เสียภาษี และหน้าที่ในการรับราชการทหาร

#### งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กฤษดา ปิ่นสินชัย (2547 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมและคุ้มครองประชาชนตามสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา : ศึกษาเฉพาะกรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจกองบังคับการตำรวจ นครบาล 4” พบว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจส่วนใหญ่มีความรู้ในการส่งเสริมและคุ้มครองประชาชนตามสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และมีการปฏิบัติในภาพรวมเรื่องสิทธิเด็กมากที่สุด

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (2519 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “สิทธิของผู้ต้องหาคดีอาญาระหว่างการสืบสวนสอบสวน” พบว่าประชาชนส่วนมากมีความรู้สึกไม่ดีกับสถานีตำรวจ โดยเฉพาะประเด็นความเป็นกลางและความยุติธรรม และกลไกที่จะทำให้ความยุติธรรมเริ่มต้นเป็นไปด้วยดี คือ การรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญาในระหว่างการสืบสวนสอบสวน เพราะเป็นกลไกเบื้องต้นของกระบวนการยุติธรรมในการดำเนินคดีอาญาเพื่อความเป็นธรรมแก่ผู้ต้องหา

สำนึกน โยบายและยุทธศาสตร์ (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “การรับรู้สิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย” พบว่า การรับรู้สิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทยอยู่ในระดับมีการรับรู้ และปัจจัยด้านภูมิภาค ระดับการศึกษา อาชีพ การใช้เวลาอ่านหนังสือพิมพ์ การใช้เวลาชมโทรทัศน์ การใช้เวลาฟังวิทยุ การใช้เวลาฟังหออกระจายข่าวหรือเสียงตามสาย การเรียนการสอนเรื่องสิทธิเสรีภาพในสถาบันการศึกษา การสนทนากับเพื่อนหรือเพื่อนบ้าน การสนทนาภายในครอบครัว แหล่งร้องเรียนคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ แหล่งร้องเรียนกรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ แหล่งร้องเรียนสื่อมวลชน แหล่งร้องเรียนศาลปกครอง แหล่งร้องเรียนศาลยุติธรรม และการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการรับรู้สิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทย ในขณะที่ปัจจัยด้านเพศ อายุ สถานภาพ จำนวนสมาชิกในครอบครัว และแหล่งร้องเรียนตำรวจ มีความสัมพันธ์ทางลบต่อการรับรู้สิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทย

Murunga G.R. (2003 : 66) ศึกษาเรื่อง “ความเป็นชาติพันธุ์ ความสัมพันธ์ของชุมชนและประชาสังคม ในประเทศเคนยา” พบว่า ประชาธิปไตยในเคนยามีความสัมพันธ์กับบทบาทความเป็นผู้นำของชนกลุ่มน้อย พื้นที่ การจัดสรรทรัพยากร ความเป็นชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ของชนชาติและความเป็นประชาธิปไตย การนับถือเฉพาะบุคคล และบทบาทของประชาสังคมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งภายในประเทศ

Nedelsky N. (2003 : 102) ศึกษาเรื่อง “การสร้างชาตินิยมเพื่อสิทธิของชนกลุ่มน้อย และความเป็นประชาธิปไตย ศึกษาเฉพาะกรณีสโลวาเกีย พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างระบบการเมืองการปกครองเป็นพื้นฐานของ “สิทธิ” ที่นำไปสู่ความเป็นชาติและการสร้างชาติทั้งที่ไม่ได้ผ่านการอบรมและอำนาจนิยม เพราะการสร้างชาติของชนกลุ่มน้อยถือเป็นทรัพยากรของรัฐ ซึ่งมีอำนาจอธิปไตยที่มีบทบาทต่อการผลิตแต่ละรูปแบบของรัฐ

จากผลการศึกษาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ชนกลุ่มน้อยส่วนใหญ่ มีการรับรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเองโดยปัจจัยสัมพันธ์กับระดับการศึกษา อาชีพ และการให้ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

### 3. แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิพลเมือง ความสำนึกทางการเมือง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

#### 3.1 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิพลเมือง

ฉันทนา ไกรสถิตย์ (2543 : 6) อธิบายว่า สิทธิเป็นประโยชน์ในฐานะที่เป็นที่มาแห่งความชอบธรรมที่บุคคลพึงมีในความเป็นเจ้าของสิทธิการที่จะกระทำการใดสิ่งหนึ่ง และเพื่อให้มีความชัดเจนแน่นอนต้องมีการรับรอง ค้ำครอง และกำหนดขอบเขตแห่งการใช้สิทธิอย่างเป็นทางการโดยลักษณะอักษรในกฎหมาย

หยุด แสงอุทัย (2530 : 205-206) อธิบายว่า “สิทธิ” สามารถมองได้ 2 แง่ คือ หากมองในแง่เนื้อหา สิทธิเป็นอำนาจที่กฎหมายกำหนดให้ในอันที่จะมีเจตจำนงของตนเอง ส่วนในแง่จุดประสงค์ สิทธิคือประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครอง ดังนั้น สิทธิ คือ อำนาจที่กฎหมายให้เพื่อสำเร็จประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครอง

และ Black Law Dictionary (1995 : 1323) ให้ความหมายของ “สิทธิ” ว่าเป็นอำนาจในการกระทำใด ๆ ภายใต้กฎหมาย

จากความหมายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า “สิทธิ” คือ อำนาจในการกระทำหรือละเว้นการกระทำบางสิ่งบางอย่างที่ได้รับการรับรอง ค้ำครอง และกำหนดตามขอบเขตของกฎหมาย

ในการให้ความหมายดังกล่าวนั้นเป็นการมอง “สิทธิ” ตามกฎหมาย คืออำนาจหรือประโยชน์ที่ทางบ้านเมืองให้คำมั่นสัญญา โดยกำหนดเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร หรือกฎจาริตประเพณี ซึ่งการมอง “สิทธิ” เฉพาะสิทธิที่กฎหมายคุ้มครองนั้นเป็นการมองในความหมายแคบ เพราะสิทธิอาจได้รับความคุ้มครองจากปัจจัยอื่นซึ่งมิใช่กฎหมายได้ กล่าวคือ สิทธิเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ที่มนุษย์ทุกคนมีสิทธิในการกระทำในทุกเรื่อง โดยสิทธิมี 2 แนว คือ ทางบวก

หมายถึง สิทธิในการให้บางสิ่งหรือช่วยเหลือบุคคลอื่น ส่วนในทางลบ หมายถึง สิทธิที่จะไม่ถูกแทรกแซงหรือถูกละเมิดจากบุคคลอื่น (Hobbes and Hohfeld อ้างถึงใน ฉันทนา ไกรสถิตย์ 2543: 6-7)

ทั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า สิทธิ คือ อำนาจที่กฎหมายกำหนดให้ในการกระทำหรือละเว้นการกระทำบางสิ่งบางอย่างอย่างมีขอบเขตและเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสถานภาพความเป็นบุคคลของมนุษย์ ซึ่งจะไม่ถูกละเมิดจากบุคคลอื่น

เนื่องจากสิทธิเป็นเรื่องของการกระทำของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของบุคคล โดยสิทธิเป็นเหตุผลของการกำหนดหน้าที่ให้บุคคลมีหน้าที่ที่ต้องกระทำหรือละเว้นการกระทำอันใด จึงอาจกล่าวได้ว่าหน้าที่จะเกี่ยวข้องกับการกระทำที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น คือ มีความสัมพันธ์กับสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่นด้วย เพราะเมื่อบุคคลมีสิทธิ บุคคลย่อมมีหน้าที่ตามมาด้วย แต่อย่างไรก็ตามในบางกรณีบุคคลอาจมีหน้าที่แต่อาจไม่มีสิทธิ และบางสิทธิอาจจะไม่ใช่ว่าหน้าที่ คือ มีความผูกพันน้อยกว่าจึงไม่มีหน้าที่ต่อกัน ดังนั้น การมีหน้าที่จึงหมายถึงการมีพันธะที่จะต้องกระทำบางสิ่งบางอย่างของบุคคล ทั้งนี้การเป็นเจ้าของสิทธิและการมีหน้าที่ของบุคคลจะแตกต่างกันไปตามกฎหมายที่แต่ละรัฐกำหนด จึงถือว่ากฎหมายเป็นสิ่งที่กำหนดหน้าที่อันพึงมีของบุคคลในฐานะพลเมืองในแต่ละรัฐนั่นเอง เพราะพลเมือง (Citizens) คือ ประชาชนซึ่งถือสัญชาติของประเทศใดประเทศหนึ่ง จึงอาจกล่าวได้ว่าความเป็นพลเมืองของรัฐ คือ การที่บุคคลมีฐานะเป็นสมาชิกแห่งรัฐตามกฎหมาย มีสิทธิและหน้าที่ที่จะได้รับความคุ้มครองจากรัฐอย่างสมบูรณ์ โดยความเป็นพลเมืองของรัฐต้องได้มาด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการเกิดในดินแดนของรัฐ การสืบทอดทางสายโลหิต หรือการแปลงสัญชาติ (อุทัย หิรัญโต 2524 จีราลักษณ์ จงสถิตย์มั่น 2542 : 58-62 และวิทยากร เชียงกุล 2543) ด้วยเหตุนี้ บุคคลในฐานะพลเมืองย่อมมีสถานะความเป็นพลเมืองได้ (Julius C. Gould and William L. Kolb 1964 : 88) ดังนี้

(1) ความจงรักภักดีต่อสังคมและรัฐ (Loyalty) คือ ความรู้สึกในลักษณะนามธรรมของประชาชนในสังคมและรัฐที่มีความรู้สึกต่อสังคมและรัฐเป็นสถาบันที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจของตนเอง ความรู้สึกนี้ทำให้สมาชิกลอยละสละความสุขส่วนตัวเพื่อผลประโยชน์ของชาติส่วนรวมได้ ซึ่งความรู้สึกนี้จะเกิดขึ้นได้เมื่อเขามีความรู้สึกยอมรับ ผูกพัน และจงรักภักดีต่อสถาบันของชาติ

(2) ความไว้วางใจในสังคม (Trust) คือ ความรู้สึกที่ตนมีความมั่นคงและปลอดภัยในสังคมที่อาศัยอยู่และได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายโดยเท่าเทียมกันกับสมาชิกหน่วยอื่น ๆ ในสังคม ความไว้วางใจนี้จะก่อให้เกิดความรู้สึกมั่นใจในสถานภาพพลเมืองของตนเอง ซึ่งปัจจัยนี้จะเกิดขึ้นเมื่อมีการใช้ระบบกฎหมายที่เข้มแข็งและเท่าเทียมกันต่อสมาชิกในสังคม

(3) ความสำนึกในหน้าที่ของพลเมือง คือ การที่สมาชิกในสังคมรู้และยอมปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สังคมวางไว้สำหรับพลเมือง เช่น การเสียภาษีอากร การเกณฑ์ทหาร เป็นต้น

(4) การยอมรับวัฒนธรรม-ความเชื่อ (Culture and Norms) เป็นการทำให้สภาวะการดำรงอยู่ของสังคมมีเอกภาพและสามารถดำรงอยู่ได้เป็นระยะเวลายาวนาน โดยคนส่วนน้อยในสังคมยอมรับวัฒนธรรมและความเชื่อของคนส่วนใหญ่ ซึ่งจะส่งผลให้ความแตกต่างด้านโลกทัศน์มีน้อยลง

นอกจากนี้ บุคคลในฐานะ "พลเมือง" ย่อมได้รับการรับรองและปกป้องคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานตามกฎหมายแห่งรัฐที่เรียกว่า "สิทธิพลเมือง" (Civil Rights) เพื่อให้พลเมืองทุกคนได้รับหลักประกันในการแสดงพฤติกรรมที่ไม่ก้าวก่ายสิทธิของคนอื่น และได้รับความคุ้มครองให้พ้นจากการเลือกปฏิบัติจากรัฐและเอกชนด้วย ซึ่งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองได้บัญญัติการคุ้มครองสิทธิพลเมืองไว้ในข้อ 16 โดยแยกพิจารณาการคุ้มครองสิทธิ ดังต่อไปนี้

(1) การคุ้มครองสิทธิเกี่ยวกับร่างกาย คือ การคุ้มครองชีวิตของบุคคล รวมไปถึงความมั่นคง ความปลอดภัยเกี่ยวกับร่างกาย และสิทธิที่เป็นเรื่องส่วนตัว เช่น สิทธิในชีวิต สิทธิที่จะได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นบุคคลตามกฎหมาย สิทธิในการไม่ถูกจับกุมโดย พลการ และสิทธิเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัว เป็นต้น

(2) การคุ้มครองสิทธิเกี่ยวกับความคิด คือ การคุ้มครองการแสดงความคิดเห็นของบุคคล เช่น สิทธิในการรวมกลุ่ม สิทธิในการชุมนุมโดยสงบ สิทธิเกี่ยวกับการแสดงออก และสิทธิในการแสดงความคิดเห็น เป็นต้น

(3) การคุ้มครองสิทธิของบุคคลบางกลุ่ม ได้แก่ สิทธิของเด็ก สิทธิของชนกลุ่มน้อย และสิทธิของคนต่างด้าว

ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะสิทธิของชนกลุ่มน้อยซึ่งปรากฏในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 27 เท่านั้น กล่าวคือ รัฐจะต้องให้ความคุ้มครองชนกลุ่มน้อย โดยพวกเขาจะไม่ถูกปฏิเสธในการมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง การนับถือศาสนาและปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาหรือการใช้ภาษาของคนในชุมชนร่วมกับสมาชิกคนอื่นของชนกลุ่มน้อยด้วย รวมทั้งชนกลุ่มน้อยยังมีสิทธิในการกำหนดอนาคตของตนเองในการปกครองและการใช้ทรัพยากรของตนด้วย ทั้งนี้ สิทธิของชนกลุ่มน้อยถือว่ามีใช้สิทธิเด็ดขาด จึงขึ้นอยู่กับประชากรส่วนใหญ่ของรัฐเป็นสำคัญ (วิจิต มันทาภรณ์ 2538 : 138)

### 3.2 แนวคิดเกี่ยวกับความสำนึกทางการเมือง

ความสำนึกทางการเมือง (Political Consciousness) เป็นคำผสมระหว่าง “ความสำนึก” (Consciousness) กับคำว่า “การเมือง” (Political) โดยมีผู้ให้ความหมายของคำว่า “ความสำนึก” ไว้แตกต่างกันมากมาย กล่าวคือ

Larrain (1939 : 42) และ Marx and Engel (1974 : 52) อธิบายว่า ความสำนึกของคนเกิดจากการปฏิบัติในชีวิตจริงที่คนมีความสัมพันธ์ต่อกัน เป็นความสัมพันธ์ที่เขามีต่อบุคคลอื่น จึงอาจกล่าวได้ว่าความสำนึกของบุคคลเป็นผลผลิตของสังคมหรือเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น อันได้แก่ ความคิด แนวความคิด อุดมการณ์ ที่สัมพันธ์กับกิจกรรมของมนุษย์นั่นเอง (อ้างถึงในยศ สันตสมบัติ 2530)

K. Koffka (1948 : 212) ให้ความหมายของ ความสำนึก ว่าเป็นสภาวะทางจิตใจที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกรู้สึก ความคิด และความต้องการต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากทัศนคติ (Attitude) ความเชื่อ (Beliefs) ค่านิยม (Values) ความคิดเห็น (Opinion) และความสนใจ (Interests)

Theodore Newcomb Ralph Turner and Philip Comverse (1966 : 41) นิยามว่า ความสำนึกเป็นการแสดงออกซึ่งความรู้สึกที่เกิดจากการสะสมความรู้ทั้งทางบวกและทางลบ อันสะท้อนถึงความศรัทธาที่ได้รับมาจากประสบการณ์ของบุคคล

และ Pornsak Phongphaew (1976 : 220) อธิบายว่า ความสำนึกเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการรวบรวมความสัมพันธ์ของประสบการณ์ของบุคคลที่ทำหน้าที่ประเมินค่าของจิตใจว่าสิ่งใดเป็นสิ่งสำคัญ หากจิตใจประเมินค่าและตระหนักแล้วว่าสำคัญต่อตนเอง นั้นแสดงว่าบุคคลได้เกิดความรู้สึกในสิ่งนั้นแล้ว

ทั้งนี้ กล่าวโดยสรุปได้ว่า ความสำนึกเป็นการแสดงออกซึ่งความรู้สึก ความคิด ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ของมนุษย์ ซึ่งเป็นผลมาจากทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความคิดเห็น และความสนใจของบุคคลเป็นสำคัญ

สำหรับ คำว่า “การเมือง” (politic) นั้น มาจากคำภาษากรีก “polis” ซึ่งแปลว่า “รัฐ” หรือ “ชุมชนทางการเมือง” ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของ “การเมือง” ไว้หลากหลายแตกต่างกันขึ้นอยู่กับทัศนะและความเข้าใจของแต่ละคน กล่าวคือ (อ้างถึงใน สมบัติ ชำรงธัญวงศ์ 2546: 1)

Plato นักปราชญ์ชาวกรีกได้ให้ความหมายของคำว่า “การเมือง” ว่าเป็นกิจกรรมที่แสวงหาความยุติธรรมและการดำรงชีวิตที่ดีของสังคม

Aristotle บิดาแห่งวิชารัฐศาสตร์ ให้ความหมายของ “การเมือง” ว่าหมายถึง การใช้อำนาจหน้าที่เพื่อสาธารณประโยชน์

Harold Lasswell กล่าวว่า “การเมือง” เป็นเรื่องของใช้อำนาจหน้าที่เพื่อจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม

Robert A. Dahl นิยาม “การเมือง” ว่าเป็นเรื่องที่ต้องสัมพันธ์กับเรื่องอื่น ๆ ในสังคม โดยการเมืองเป็นกิจกรรมหนึ่งของมนุษย์ในสังคมที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และการเมืองก็เป็นเรื่องของปกครอง และอำนาจเช่นกัน

และ David Easton (1965 : 37) อธิบายว่า “การเมือง” เป็นระบบที่แยกส่วนออกจากชีวิตทางสังคม โดยให้สังคมเป็นสภาพแวดล้อมที่สำคัญต่อระบบมีเขตแดนแบ่งกันระหว่างสภาพแวดล้อมทางการเมืองกับระบบการเมือง ภายใต้การสนับสนุนของประชาคมการเมือง (Political Community) ระบอบการเมืองการปกครอง (Political Regime) และผู้มีสิทธิอำนาจทางการเมือง (Political Authorities) ต่อระบบการเมือง

ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า การเมือง เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจและการปกครองภายใต้การสนับสนุนของประชาคมการเมือง ระบอบการเมืองการปกครอง และผู้มีอำนาจทางการเมือง

ส่วน “ความสำนึกทางการเมือง” หรือ Political Consciousness นั้น Robert E. Lane (1969 : 312) กล่าวว่า สำนึกทางการเมืองเป็นอัตตาทางการเมือง (Self-in-politics) ที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความคิด และการปฏิบัติการณ์อันเป็นปฏิริยาที่ตระหนักถึงการเมืองการปกครอง และเกิดขึ้นจากความรู้ ความต้องการ แรงจูงใจ รวมทั้งการแสวงหาเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งเหล่านั้นทางการเมือง

Robert D. Hess and Judith V. Thorne (1967 : 6) อธิบายว่า สำนึกทางการเมืองเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากการกล่อมเกลามากทางการเมือง (Political Socialization) โดยการอบรมสั่งสอนค่านิยม ทศนคติ และพฤติกรรมของระบบการเมืองนั้นให้กับสมาชิกของระบบ

Lukas (อ้างถึงใน กาญจนนา แก้วเทพ 2527 : 30-39) กล่าวว่าสำนึกทางการเมืองเป็นความสำนึกที่เกิดจากการปฏิบัติที่ตั้งใจของมนุษย์ โดยการยกความสำนึกผ่านกระบวนการการทำงานทางประวัติศาสตร์และอุดมการณ์ผ่านสื่อกลาง เช่น ผู้นำ ปัญญาชน สหภาพแรงงาน พรรคการเมือง และองค์การมวลชน เป็นต้น โดยความสำนึกทางการเมืองของบุคคลนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ด้วยปัจจัยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม กระบวนการสังสมประสบการณ์ ปัจจัยฉับพลัน เช่น ภาวะสงคราม เป็นต้น และการมีโอกาสดัดต่อบุคคลภายนอก

และ ชวนะ ภวภานันท์ (2525 : 95-96) อธิบายว่า ความสำนึกทางการเมืองเป็นความรู้สึก หรือความตระหนักหรือการกำหนดตัวเองเข้าเป็นส่วนประกอบทางการเมืองที่ทำให้เกิดความสนใจทางการเมือง ซึ่งเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมทางการเมือง โดยบุคคลผู้มีสำนึกทาง

การเมืองจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง จะต้องมีความสนใจทางการเมือง และจะต้องมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

ทั้งนี้ สามารถสรุปได้ว่า ความสำนึกทางการเมือง เป็นการรับรู้ในความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ความรู้ความเข้าใจ ความสนใจ และการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ในการพิจารณาความสำนึกของบุคคลนั้น ได้มีผู้กำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาไว้แตกต่างกัน ดังนี้

สุวรรณี กุลวิจิตรรังสี (2520 : 99) กำหนดการพิจารณาความสำนึกในหน้าที่พลเมืองจาก การมีส่วนร่วมทางการเมือง ความสนใจในการติดตามข่าวสารทางการเมือง และการไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

ชวนะ ภวานันท์ (2525 : 97) กำหนดการพิจารณาสำนึกทางการเมืองจากการมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง การมีความสนใจทางการเมือง และการมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

วรรณ ภัคดี (2530 : 53-54) กำหนดการพิจารณาสำนึกในความเป็นคนไทยจาก (1) สถานะความรู้สึกที่มีต่อความเป็นชาติไทย (2) ความสำนึกเกี่ยวกับชาติไทย ได้แก่ การให้ความสำคัญต่อสัญลักษณ์ของชาติ ความเป็นชาติและสถาบันชาติ-ศาสนา-พระมหากษัตริย์ที่กำหนดลักษณะพิเศษของชาติไทย (3) ความสำนึกทางการเมือง ได้แก่ การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง การใช้สิทธิเลือกตั้ง การสมัครรับเลือกตั้ง และการแสดงออกซึ่งความคิดทางการเมือง

โกสิทธิ์ สว่างโรจน์ (2531 : 226-287) กำหนดการพิจารณาความสำนึกทางการเมืองของประชาชนจาก (1) ความสำนึกต่อประชาคมการเมือง (Political Community) ประกอบด้วย ความสำนึกต่อสัญลักษณ์ของชาติ ความสำนึกต่อความเป็นชาติ ความสำนึกต่อพระมหากษัตริย์ ความสำนึกต่อศาสนา และความสำนึกต่อวัฒนธรรมไทย (2) ความสำนึกต่อระบอบการเมืองการปกครอง (Political Regime) ทั้งฝ่ายบริหาร ฝ่ายตุลาการ และฝ่ายนิติบัญญัติ และ (3) ความสำนึกต่อผู้มีสิทธิอำนาจทางการเมือง (Political Authority) ประกอบด้วย ความสำนึกต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ความสำนึกต่อรัฐบาล ความสำนึกต่อข้าราชการ และความสำนึกต่อผู้พิพากษา

และ สุนทรียา หวังชัย (2544) กำหนดการพิจารณาความตระหนักในสิทธิความเป็นพลเมืองของประชากรจากความรู้ความเข้าใจ (Knowledge and Comprehension) ทัศนคติ (Attitude) และการมีส่วนร่วม (Participation)

จากแนวคิดเกี่ยวกับความสำนึกทางการเมืองและการพิจารณาความสำนึกทางการเมืองข้างต้น สามารถกำหนดแนวทางในการหาสำนึกทางการเมืองของชาวเลในการศึกษาครั้งนี้ได้ดังนี้

#### (1) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่พลเมือง

Benjamin S. Bloom (1956 : 89-96) ให้ความหมายของความรู้ว่าเป็น พฤติกรรมและสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เน้นการจำ การระลึกถึง ซึ่งสืบทอดมาจากการเรียนรู้ โดยเริ่มจากการ รวบรวมสาระต่าง ๆ สะสมจนพัฒนาไปสู่ความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ส่วนความเข้าใจ หมายถึง ความสามารถทางปัญญาและทักษะ ได้แก่ ความสามารถในการให้ความหมายของคำ ความสามารถในการเข้าใจความหมายของการคิดหรือการตีความ และความสามารถในการคาดคะเนถึงสิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นได้จากการกระทำหรือการประเมินค่า

ทั้งนี้ การที่บุคคลจะเกิดความรู้ความเข้าใจนั้น บุคคลจะต้องมีการเรียนรู้สิ่งที่เกิดขึ้นจากข้อเท็จจริง ประสบการณ์ การใช้จิตไตร่ตรองคิดด้วยเหตุผล การตีความ และการคาดคะเนก่อน และเมื่อบุคคลเกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมาแล้ว จึงจะเกิดเป็นความสำนึกหรือความตระหนักในสิ่งนั้นตามมา (ดวงจันทร์ สุทธาโรจน์ 2539 : 14)

สำหรับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ความเป็นพลเมืองของชาวเลนั้น ก็จะเน้นไปในการวัดความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่พื้นฐานแห่งความเป็นพลเมืองไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๐ ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นสำคัญ

#### (2) ความสนใจทางการเมือง

เนื่องจากความสนใจทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เพราะเมื่อบุคคลมีความสนใจทางการเมืองในการติดตามเรื่องราวหรือข่าวสารทางการเมือง ตลอดจนกิจกรรมและผลงานทางการเมืองของรัฐบาลแล้ว ย่อมถือว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีความสนใจทางการเมืองที่จัดได้ว่ามีความสำนึกทางการเมือง และมีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง (สุจิต บุญบงการ 2514 : 11 และชวนะ ภวภานันท์ 2525 : 96) ซึ่ง Gabriel A Almond and Sydney Verba (1965 : 14) ได้กำหนดปัจจัยที่มีผลต่อความสนใจทางการเมืองของบุคคลไว้ 4 ประการ คือ

-ความรู้สึกรักของบุคคลที่มีต่อระบบการเมือง

-ความรู้สึกรักของบุคคลที่มีต่อองค์กรของรัฐ ตัวแทนของรัฐ หรือตัวแทนของประชาชน

-ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งที่เป็นผลต่อระบบการเมือง เช่น การกำหนดนโยบายของรัฐหรือกฎหมายของประเทศ เป็นต้น

-ความรู้สึกของบุคคลที่รู้สึกหรือตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนประกอบของระบบการเมือง หรือเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ ของประเทศ

### (3) การแสดงออกทางการเมือง

การที่บุคคลจะมีความสำนึกในหน้าที่ของพลเมืองมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับ การยอมรับและการจดจำเนื้อหาสิทธิหน้าที่ของเขาได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งปรากฏชัดเจนในรูปแบบการกระทำหรือการแสดงออกของบุคคลใน 3 รูปแบบ คือ รูปแบบการแสดงออกโดยลำพัง รูปแบบการรวมกลุ่ม และรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง (วิทยา สุจริตชนารักษ์ 2516 : 6 และจิตยา สุวรรณะชญ 2518) โดยจะปรากฏออกมาในรูปของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งพิจารณาได้จากตำแหน่งทางการเมือง คือ การเป็นสมาชิกขององค์กรทางการเมือง และการมีบทบาททางการเมือง ได้แก่ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การเข้าร่วมในพรรคการเมืองหรือการร่วมรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง การเป็นผู้ที่มีบทบาทในชุมชน การติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ทางการเมือง การเป็นผู้ประท้วง และการเป็นผู้สื่อข่าวสารทางการเมือง (Lester W. Milbrath and M. L. Goel 1971 : 1 และจรรยา สุภาพ 2518 : 254-269)

อย่างไรก็ตาม การที่บุคคลในฐานะพลเมืองจะมีความสำนึกทางการเมืองมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ทางการเมืองของบุคคลเป็นสำคัญ เพราะการเรียนรู้ทางการเมืองเป็นกระบวนการดำรงรักษาและเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการให้การศึกษาอบรมของสังคมต่อบุคคล ที่มีผลต่อความคิด ทักษะคติ ความเชื่อ และการประเมินค่าความสำคัญหรือความสำนึกของบุคคลนั่นเอง (Gabriel A. Almond and Powell G. Bingham : 1966 : 64) โดยการเรียนรู้ทางการเมืองจะดำเนินการภายใต้กระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง (Political Socialization Process) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย โดยกระทำผ่านองค์กรหรือสถาบันการเรียนรู้ทางการเมือง (Agents of political socialization) ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาหรือโรงเรียน สถาบันศาสนา กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน และสถาบันทางการเมือง ซึ่งสถาบันเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางหรือเป็นเครื่องมือในการเตรียมความพร้อมสำหรับความเป็นพลเมืองของบุคคล ด้วยการสร้าง ถ่ายทอด พัฒนา และปรับเปลี่ยนความสำนึกทางการเมืองของสมาชิกในรัฐ (Richard Dawson and Kenneth Prewitt 1969: 27 Dean Jaros 1973: 182 พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และสายทิพย์ สุคติพันธ์ 2526: 22 และพลฤทธิสาณ ชุมพล 2530 : บทคัดย่อ) โดยมีรูปแบบการเรียนรู้ทางการเมือง 4 รูปแบบ คือ (Robert D. Hess and Thorney Judith 1967 : 19-22)

(1) รูปแบบการเรียนรู้ทางการเมืองแบบสะสม หรือ The Accumulation Model เป็นการเรียนรู้ทางการเมืองที่ได้มาจากความรู้ ข้อมูล และกิจกรรมต่าง ๆ ที่สะสมผ่านการเรียนรู้โดยตรงของบุคคล

(2) รูปแบบการเรียนรู้ทางการเมืองแบบถ่ายโยงระหว่างบุคคล หรือ Interpersonal Transfer Model เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการถ่ายโยงความสัมพันธ์ ความรู้สึก และประสบการณ์ที่บุคคลได้รับจากการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลในสังคม

(3) รูปแบบการเรียนรู้ทางการเมืองแบบเลียนแบบ หรือ Identification Model เป็นการเรียนรู้ทางการเมืองที่รับมาจากบุคคลใกล้ชิดโดยตรง เช่น ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ เป็นต้น โดยบุคคลจะกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของตนเองจากบุคคลใกล้ชิดเหล่านั้นโดยไม่รู้ตัวและปราศจากแรงจูงใจใด ๆ เช่น การที่บิดามารดาชอบพรรคการเมืองใดลูกก็รับเอาความคิดดังกล่าวและชอบเหมือนกับบิดามารดาโดยอัตโนมัติ เป็นต้น

(4) รูปแบบพัฒนาการของความรู้ความเข้าใจ หรือ Cognitive Development Model เป็นการเรียนรู้ทางการเมืองที่เกิดจากโครงสร้างของการพัฒนาความรู้และความเข้าใจ มโนทัศน์ทางการเมืองของบุคคล คือ เมื่อบุคคลมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองมากขึ้น บุคคลก็จะสามารถแยกแยะความแตกต่าง และสร้างความรับรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของบุคคลได้

ทั้งนี้ การเรียนรู้ทางการเมืองเป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลมีทักษะหรือความรู้สึกต่อระบบการเมืองที่ทำให้พลเมืองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ตลอดจนความรู้สึกใกล้ชิด ชอบพอ เกลียดชัง หรือนิ่งเฉยต่อระบบการเมืองที่นำไปสู่การมีความสำนึกทางการเมืองของบุคคลได้ Gabriel A. Almond and Sydney Verba (1965 : 14) หากพิจารณาความสำนึกทางการเมืองของบุคคลจากการการเรียนรู้ทางการเมืองตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่แล้ว อาจแบ่งขั้นตอนของความมีสำนึกทางการเมือง ได้ดังนี้ (Robert D. Hess and Thorney Judith 1967 : 15)

(1) ขั้นกำหนดองค์การทางการเมือง (Identification of political objects) เป็นขั้นแรกสำหรับการเรียนรู้ว่าสถาบันหรือองค์กรทางการเมืองต่าง ๆ คืออะไร

(2) ขั้นเกิดแนวความคิด (Conceptualization) เมื่อบุคคลมีประสบการณ์มากขึ้น ก็จะเริ่มมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์การทางการเมืองการปกครองต่าง ๆ

(3) ขั้นเข้าใจสาระความเป็นจริง (Subjective Involvement) เมื่อบุคคลเกิดความรู้เกี่ยวกับองค์การทางการเมืองการปกครองแล้ว บุคคลย่อมเข้าใจทั้งแง่บวกและแง่ลบขององค์การทางการเมืองและบุคคลทางการเมือง เช่น การรู้ว่านักการเมืองคนไหนดี คนไหนไม่ดี เพราะเหตุผลใด เป็นต้น

(4) **ชั้นแสดงกิจกรรมที่ชัดเจน (Overt-activity)** เป็นขั้นตอนที่บุคคลมีความรู้สึกอยากเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง เช่น การวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง การสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้ง หรือการเข้าร่วมประท้วงเดินขบวนในนโยบายของรัฐบาล เป็นต้น

ทั้งนี้ สามารถสรุปได้ว่า สิทธิ คือ อำนาจที่กฎหมายกำหนดให้กระทำหรือละเว้นการกระทำ โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ซึ่งกีดกันระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองได้บัญญัติการคุ้มครองสิทธิของพลเมืองอันเกี่ยวเนื่องกับร่างกาย ความคิด และสิทธิบุคคลบางกลุ่ม อันหมายรวมถึง ชนกลุ่มน้อย ซึ่งปรากฏในข้อ 27 ที่กำหนดให้รัฐต้องให้ความสำคัญคุ้มครองชนกลุ่มน้อยในเรื่องวัฒนธรรม การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การใช้ภาษา การปกครอง และการใช้ทรัพยากรด้วย ดังนั้น ชนกลุ่มน้อยในฐานะพลเมืองย่อมได้รับสิทธิดังกล่าวด้วยเหตุนี้ เพื่อให้พลเมืองทุกคนรับหลักการดังกล่าว รัฐจึงต้องปลูกฝังความสำนึกทางการเมือง ผ่านกระบวนการ การทำงานเชิงประวัติศาสตร์และอุดมการณ์ทางการเมือง เพื่อให้บุคคลกระทำตามสิทธิ และหน้าที่ในฐานะพลเมืองของตนตามที่รัฐต้องการ ทั้งนี้ การที่บุคคลจะมีความสำนึกในความเป็นพลเมืองของตนเองมากน้อยเพียงใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง การมีความสนใจทางการเมือง และการแสดงออกทางการเมืองของบุคคลแต่ละคนเป็นสำคัญ

#### งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กมล สมวิเชียร (2514 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “วัฒนธรรมทางการเมืองไทยกับการพัฒนาการเมืองไทย” พบว่า ครอบครัวยุติ ศาสนา เพื่อน ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อมมีอิทธิพลต่อการกล่อมเกลารับรู้วัฒนธรรมทางการเมืองและการมีบทบาทและความรู้มากจะมีความสำนึกทางการเมืองมาก

เตือนใจ ฤกษ์ธร ณ. อยุธยา (2517 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาทัศนคติของชาวเขาที่มีต่อคนไทยและประเทศไทย” พบว่า ชาวเขามีทัศนคติที่ดีต่อคนไทย เพราะมีการติดต่อปฏิสัมพันธ์กัน

วรรณวิมล หนิมพานิช (2517 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “มโนทัศน์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น” พบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับการแสดงออกทางการเมือง เช่น การเดินขบวน การฟังการอภิปราย การเลือกตั้ง เป็นต้น

สมบุญ สุขสำราญ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และพลศักดิ์ จิรไกรศิริ (2524 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “ชาวกำพูชาอพยพกับบูรณาการของชาติ” พบว่า รัฐมีนโยบายที่จะเชื่อมโยงชนกลุ่มน้อยต่อชนกลุ่มใหญ่ที่มีความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ ด้วยการสร้าง

ความรู้สึกของสัญชาติทางดินแดน เพื่อจำกัดความรู้สึกจงรักภักดีเฉพาะในกลุ่มเชื้อชาติ แต่บูรณาการให้เกิดความภักดีต่อชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่และยอมรับเอาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณีของชนกลุ่มใหญ่ด้วย

ประสิทธิ์ผล เวทย์ประสิทธิ์ (2530 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “ความไว้วางใจทางการเมืองและการเหยียดหยามทางการเมือง : ศึกษากรณีเยาวชนจังหวัดชายแดนภาคใต้” พบว่าเยาวชนมีความไว้วางใจทางการเมืองในการกำหนดนโยบายด้านการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในระดับต่ำ เพราะรัฐบาลไม่สามารถพัฒนาภาคใต้ให้มีความเจริญทัดเทียมภูมิภาคอื่นได้ และเยาวชนมีความไว้วางใจในการ ปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการในระดับต่ำ เพราะข้าราชการมักไม่เต็มใจให้บริการประชาชน เว้นแต่จะได้รับสิ่งตอบแทน

วรรณ ภักดี (2530 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “ความสำนึกในความเป็นคนไทยของชาวเขา” พบว่า ชาวเขามีความสำนึกต่อสัญลักษณ์ของชาติและสำนึกต่อชาติในระดับปานกลาง มีความภาคภูมิใจในพระมหากษัตริย์ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง มีความรู้สึกที่ดีต่อวัฒนธรรมไทย จึงพยายามปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทย และมีความสำนึกต่อสภาพการเมืองการปกครองในระดับปานกลางค่อนข้างสูง รวมทั้งมีความเชื่อมั่นในวิธีการเลือกตั้งต่ำ และมีความรู้สึกต่อเจ้าหน้าที่ทางราชการในระดับปานกลาง

โกสทิธิ์ สว่างโรจน์ (2531 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “ความสำนึกทางการเมืองของประชาชนในบริเวณชายแดนภาคใต้” พบว่า การดำเนินนโยบายผสมกลมกลืนในวิถีชีวิตระหว่างกลุ่มของรัฐยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ เพราะคนไทยมุสลิม คนไทยเชื้อสายจีน และคนไทยพุทธมีความสำนึกต่อระบอบการเมืองและผู้มีสิทธิอำนาจต่างกันไปตามเชื้อชาติของบุคคลเป็นสำคัญ

ปริยาภรณ์ ปัทมชัยยันต์ (2537 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “การบูรณาการทางการเมือง และความสำนึกในความเป็นพลเมืองของชนกลุ่มน้อย กรณีศึกษา : ชาวไทยใหม่จังหวัดกระบี่และภูเก็ต” พบว่า อายุ ระดับรายได้ ระดับความรู้ในภาษาไทย และการเข้าร่วมกิจกรรมในสังคม มีความสัมพันธ์กับระดับบูรณาการและระดับความเป็นพลเมือง และระดับการบูรณาการซึ่งประกอบด้วย การปฏิสัมพันธ์ ความรู้ความเข้าใจสังคม ความเหมือนกันในการดำเนินชีวิต และความไว้วางใจในเจ้าหน้าที่ของรัฐมีความสัมพันธ์กับระดับความเป็นพลเมือง หากบุคคลมีระดับการบูรณาการสูงก็จะมีแนวโน้มที่จะมีระดับความเป็นพลเมืองสูงขึ้นด้วย

เยาวลักษณ์ ชีพสุมล (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “กระบวนการสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวเขา ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านหนองเต่า ต.แม่วิน อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่” พบว่า การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่เกิดกับสังคมชาวเขานั้นเกิดจากการได้ปะทะสังสรรค์กับวัฒนธรรมของสังคมเมือง ทำให้รูปแบบวัฒนธรรมเดิมของชาวเขามีความเปลี่ยนแปลง

ไป มีการผสมผสานวัฒนธรรมเดิมและวัฒนธรรมเมืองเข้าด้วยกันและเกิดเป็นวัฒนธรรมที่มีรูปแบบเฉพาะตัวของเขาเอง ซึ่งเขาไม่ได้ปฏิเสธวัฒนธรรมเมือง และก็ไม่ได้รับวัฒนธรรมเมืองมาทั้งหมด แต่จะรับและปรับใช้ให้เข้ากับสภาพสังคม และค่านิยมเดิมที่เขาับถืออยู่จึงเป็นรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของเขา โดยการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากกระบวนการสื่อสารที่มีการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมและช่วยเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างการสังสรรค์วัฒนธรรมทั้งสื่อบุคคลและสื่อมวลชน คือ ชาวเขามีการติดต่อกับกลุ่มคนจากสังคมภายนอกหลายกลุ่ม ทั้งเจ้าหน้าที่ทางฝ่ายราชการ เจ้าหน้าที่โครงการหลวง พ่อค้า และครูที่เข้ามาสื่อสารในด้านต่าง ๆ ที่เป็นลักษณะของสังคมเมืองให้กับสังคมชาวเขาด้วยการสาธิต หรือให้ประสบการณ์ตรงในด้านวัฒนธรรม ทำให้ชาวเขาเกิดการยอมรับในวัฒนธรรมที่เห็นว่ามีประโยชน์ต่อตัวตนเองและนำมาปรับใช้ให้เข้ากับวัฒนธรรมเดิมที่มีอยู่

Goldsen and Others (1952 : Abstract) ศึกษาแนวคิดของนิสิตต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การเลือกคู่ ศาสนา การเลือกอาชีพ เศรษฐกิจ และการเมือง พบว่า นิสิตส่วนใหญ่นิยมพรรคการเมืองเดียวกับที่บิดาของตนออกเสียงเลือกตั้ง

Lee H. Ehman (1968 : Abstract) ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์ผลกระทบทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพของตัวแปรจากการอบรมขัดเกลาทางการเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” พบว่า นักเรียนที่ไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นจะมีความรับผิดชอบต่อนโยบายที่พลเมืองหรือมีความรู้ทางการเมืองตลอดจนความร่วมมือทางการเมืองน้อยกว่านักเรียนที่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น

Byron G. Massialas (1969 : Abstract) ศึกษาเรื่อง “ความเป็นพลเมืองและการอบรมขัดเกลาทางการเมือง” พบว่าครอบครัวมีบทบาทต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองและประสิทธิภาพทางการเมือง รวมทั้งความเชื่อถือทางการเมืองของบุตรหลานจะเป็นไปตามบิดามารดา นอกจากนี้ยังพบว่าผู้มีฐานะต่ำมักจะเห็นสอดคล้องกับผู้นำทางการเมืองและมีความเคารพในตัวผู้นำมาก ซึ่งรวมถึงการยอมรับอำนาจและให้ความไว้วางใจด้วย

Walter A. Rosembaum (1975 : Abstract) ได้ศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองในประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และอิตาลี พบว่า ประชาชนในประเทศอังกฤษมีการรับรู้ในระบอบการปกครองดีที่สุด เพราะรัฐธรรมนูญของอังกฤษเกิดขึ้นจากการรวมตัวของประชาชน ประชาชนในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกามีความไว้วางใจในระบบการเมืองสูง เพราะมีองค์กรทางการเมืองที่เข้าถึงประชาชนทุกส่วน ส่งผลให้ประชาชนมีจิตสำนึกทางการเมืองสูง

Michael Bassand (1981 : 81) ได้ศึกษาการเข้าสู่ภาวะความเป็นเมือง (Urbanization) ว่าก่อให้เกิดการแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการกระจายวัฒนธรรม

มวลชนและเกิดการใช้สื่อมวลชนอย่างกว้างขวาง การสื่อสารมวลชนจึงมีผลอย่างมากในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวเขา เนื่องจากสื่อมวลชนได้เสนอทางเลือกในรูปแบบความเป็นเมืองให้กลุ่มชาวเขาได้พบในช่วงเวลาเดียวกันในหลายพื้นที่ กระตุ้นให้เกิดการเข้าสู่ความเป็นเมืองในเวลาใกล้เคียงกัน ผ่านผู้นำทางความคิดภายใต้ความคิดเห็นในการยอมรับวัฒนธรรมใหม่ของสมาชิกกลุ่มชาวเขาที่มีการติดต่อสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นเกิดเป็นการแพร่กระจายวัฒนธรรมใหม่ให้เกิดการครอบงำวัฒนธรรมเดิม

#### 4. แนวคิดเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย ชาวเล และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

##### 4.1 แนวคิดเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย

ชนกลุ่มน้อย คือ กลุ่มของประชากรในสังคมหนึ่ง ๆ ซึ่งมีจำนวนน้อยกว่ากลุ่มอื่น ๆ ที่มีความแตกต่างด้านเชื้อชาติ (Race) ด้านเผ่าพันธุ์ (Ethnicity) ด้านศาสนา ด้านภาษา ด้านจารีต ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี และด้านอุดมการณ์ทางการเมืองกับกลุ่มหลักซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในสังคม รวมทั้งไม่ได้รับความเท่าเทียมในด้านการสนองผลประโยชน์และสิทธิต่าง ๆ ในสังคมด้วย ทั้งนี้เพราะความสัมพันธ์ระหว่างชนกลุ่มน้อยกับชนกลุ่มใหญ่ในสังคมมีลักษณะที่ชัดเจน (Francesco Capatorti 1959 : 13-14 ลิขิต ธีรเวคิน 2521: 2 และอารงค์ สุนทรศาสตร์ 2521 : 1-5) ดังนี้คือ

4.1.1 ชนกลุ่มน้อยเป็นแนวความคิดเปรียบเทียบหรือเชิงสัมพันธ์กับชนกลุ่มใหญ่ กล่าวคือ ชนกลุ่มน้อยเกิดจากการมีชนกลุ่มใหญ่ และชนกลุ่มใหญ่ก็เกิดจากการมีชนกลุ่มน้อย หากปราศจากกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ก็ปราศจากอีกกลุ่ม

4.1.2 ชนกลุ่มน้อยเป็นกลุ่มชนซึ่งแตกต่างจากชนกลุ่มใหญ่ในเอกลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เช่น ภาษา ศาสนา ประเพณี ฯลฯ เป็นต้น

4.1.3 ชนกลุ่มน้อยเป็นกลุ่มชนที่เสียเปรียบในด้านความสัมพันธ์ทางการเมืองและถูกครอบงำจากชนกลุ่มใหญ่ในสังคมเดียวกัน โดยชนกลุ่มใหญ่มักจะมีอำนาจทางการเมืองและเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง กลุ่มที่มีความแตกต่างจากนี้ ก็เป็นชนกลุ่มน้อย และถูกกีดกันในทางการเมือง ทำให้แบ่งเกณฑ์ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ บางกรณีจะเรียกชนกลุ่มใหญ่ว่า “กลุ่มครอบงำ” (Dominate Group) และเรียกชนกลุ่มน้อยว่า “กลุ่มถูกครอบงำ” (Subordinate Group)

ลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชนกลุ่มน้อยและชนกลุ่มใหญ่เป็นความสัมพันธ์ที่มีปัญหา เช่น การแสดงปฏิกิริยาต่อต้านและโต้ตอบ การแสดง

ความรังเกียจเคียดแค้น ความมีอคติ (Prejudice) และการเลือกปฏิบัติ (Discrimination) ความเอารัดเอาเปรียบ ความรุนแรงต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศ ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันชนกลุ่มน้อยอยู่ในสภาพสังคมที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นสังคมที่ชนกลุ่มใหญ่มีอำนาจปกครอง เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น หรือสังคมที่ชนกลุ่มน้อยมีอำนาจปกครอง เช่น ประเทศสหภาพพอฟริกาใต้ เป็นต้น หรือสังคมที่ไม่มีกลุ่มใดมีอำนาจมากพอที่จะเป็นชนกลุ่มใหญ่ เช่น ประเทศอินเดีย เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม โดยส่วนมากชนกลุ่มน้อยเป็นกลุ่มชนที่อยู่ในสังคมที่ชนกลุ่มใหญ่มีอำนาจปกครอง ซึ่งสามารถแบ่งได้ 4 ประเภท คือ

(1) ชนกลุ่มน้อยที่เป็น Pluralistic คือ ชนกลุ่มน้อยที่ต้องการอยู่ร่วมกับชนกลุ่มใหญ่อย่างสันติ ทัศนคติต่อประชาคมเมืองและมีโอกาสรักษาเอกลักษณ์ของตนเองไว้บ้างบางส่วน

(2) ชนกลุ่มน้อยที่เป็น Assimilationist คือ ชนกลุ่มน้อยที่ละทิ้งศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและผสมกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งของชนกลุ่มใหญ่ โดยมีความภักดีต่อระบบประชาคมเมืองและระบบสังคม

(3) ชนกลุ่มน้อยที่เป็น Secessionist คือ ชนกลุ่มน้อยที่มีความแตกต่างจากชนกลุ่มใหญ่และไม่สามารถผสมกลมกลืนและอยู่ร่วมกับประชาคมของชนกลุ่มใหญ่ได้ ชนกลุ่มน้อยประเภทนี้ต้องการอิสระทางการเมือง และการแยกดินแดนเป็นรัฐต่างหากหรือไปรวมกับรัฐใกล้เคียง

(4) ชนกลุ่มน้อยที่เป็น Militant คือ ชนกลุ่มน้อยที่ต้องการเปลี่ยนสภาพจากกลุ่มที่ไม่มีอำนาจมาเป็นกลุ่มที่ยึดอำนาจทางการเมืองการปกครองจากชนกลุ่มใหญ่

Ajulu R. (2002 : 251-268) ศึกษาเรื่อง “การเมืองของชนกลุ่มน้อย การแข่งขันทางการเมืองและความขัดแย้งในเคนย่า ศึกษาแง่มุมทางประวัติศาสตร์” พบว่า การเมืองในเคนย่ามีความขัดแย้งทางการเมืองและความขัดแย้งระหว่างชนกลุ่มน้อย เกิดเป็นความไม่เท่าเทียมกันในชนกลุ่มน้อย โดยการแข่งขันเชิงอำนาจทางการเมืองสะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมกันดังกล่าวมากกว่าที่จะเป็นความขัดแย้งอันเกิดขึ้นจากชนชั้นทางสังคม

Fox J. (2002 : 439-456) ศึกษาเรื่อง “อิทธิพลการซ้อนทับของการแบ่งแยกและศาสนาในความขัดแย้งของชนกลุ่มน้อย” พบว่า ความขัดแย้งของชนกลุ่มน้อยเกี่ยวข้องกับศาสนาและการแบ่งแยก หลายความขัดแย้งเกี่ยวข้องทั้งความแตกต่างทางศาสนาและการแบ่งแยก ความขัดแย้งเหล่านี้ปรากฏในชนกลุ่มน้อย Palestinian ในประเทศอิหร่าน ชนกลุ่มน้อย Tibetan ในประเทศจีนชนกลุ่มน้อย Kashmiri และ Sikh ในประเทศอินเดีย ชนกลุ่มน้อย The East Timorese

ในประเทศอินโดนีเซีย ชนกลุ่มน้อย Tamil ในประเทศศรีลังกา และชนกลุ่มน้อย Chechen ในประเทศรัสเซีย โดยมีสาเหตุหลักมาจากการใช้ความรุนแรง

Godreau I.P. (2002 : 281-304) ศึกษาเรื่อง “การเปลี่ยนพื้นที่ การทำให้เป็นชนชาติ ระยะทาง ความคิดถึงบ้านเกิด และความเป็นชนพื้นเมืองของคนผิวดำในเปอร์โตริโก” พบว่า รัฐบาลของประเทศสนับสนุนโครงการสร้างบ้านให้ชนพื้นเมืองผิวดำเพื่อให้พวกเขามีชีวิตใหม่ในชุมชนที่ San Anton ใน Ponce โดยรัฐบาลพยายามสงวนให้ชนกลุ่มน้อยกลุ่มนี้ดำรงอยู่ทั้งในเชิงวัฒนธรรมและความเป็นชุมชน

James Anaya (1990 : 837-844) ศึกษาเรื่อง “ความสามารถของกฎหมายระหว่างประเทศกับความก้าวหน้าในการอ้างสิทธิชนกลุ่มน้อยและสิทธิแห่งชนชาติ” พบว่า กฎหมายระหว่างประเทศไม่สามารถเข้าไปรับรองและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนได้ทั้งหมดเพราะมักติดขัดในเรื่องการเมืองการปกครองและอำนาจในการปกครองของแต่ละประเทศ

Ljubica Djordjevi (2003 : Abstract) ศึกษาเรื่อง “ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ จากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop) แบบมีส่วนร่วม 15 คน โดยศึกษาความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในบอสเนียที่มีความสัมพันธ์กับความแตกต่างทางอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ พบว่าปัญหาความขัดแย้งมีพื้นฐานมาจากความแตกต่างด้านเชื้อชาติ ความเป็นชาติเป็นพลเมือง และความสัมพันธ์ของชนกลุ่มน้อย ดังนั้น การนิยามบนฐานของความเป็นมนุษย์ ทำให้การศึกษาชนกลุ่มน้อยมีความน่าสนใจ ซึ่งส่วนใหญ่คำวิพากษ์วิจารณ์จะถูกนำมาเป็นคำนิยาม เช่น ชื่อ ความลับโบราณ วัฒนธรรมพิเศษ การติดต่อ ความรู้สึกแปลกแยกและความรู้สึกเป็นกลุ่มก้อน เป็นต้น โดยชนกลุ่มน้อยจะนิยามกลุ่มของประชาชนจากการพูดภาษาเดียวกัน ความสลับซับซ้อนของการอยู่อาศัย การสร้างและรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม ด้วยเหตุนี้ถ้าเปรียบบอสเนียเป็นประเทศ สิ่งที่ควรเริ่มคิด คือ ประเด็นชนกลุ่มน้อยเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาต่อไป

Murunga G.R. (2003 : 15-66) ศึกษาเรื่อง “ความเป็นชนกลุ่มน้อย ความสัมพันธ์ในชุมชน และความเป็นประชาสังคมในเคนยา : แนวโน้มและประสบการณ์ภาคสนาม” พบว่า บทบาทของชนกลุ่มน้อยในด้านที่ดิน การจัดสรรทรัพยากร ประวัติศาสตร์ภายในของชนกลุ่มน้อย ความเคารพบุคคลและประชาธิปไตย บทบาทของประชาสังคมในการแก้ปัญหาคความขัดแย้งเป็นส่วนสำคัญในการเป็นประเทศประชาธิปไตยของเคนยา

Nedelsky N. (2003 : 102-128) ศึกษาเรื่อง “องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับความเป็นชาติสำหรับสิทธิของชนกลุ่มน้อยและความเป็นประชาธิปไตย กรณีศึกษา สโลวาเกีย” พบว่า การปกครองของสโลวาเกียเป็นความสัมพันธ์ระหว่างการก่อตั้งระบบการปกครองบนพื้นฐานแห่งสิทธิ

และอำนาจนิยม โดยรัฐธรรมนูญถูกออกแบบมาเพื่อชนกลุ่มน้อยในฐานะทรัพยากรของรัฐที่มีบทบาทสำคัญในการจัดรูปแบบของรัฐหลังความเป็นคอมมิวนิสต์

สำหรับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยจัดอยู่ในสังคมที่ชนกลุ่มใหญ่มีอำนาจปกครอง เป็นชนกลุ่มน้อยประเภท Pluralistic ที่อาศัยอยู่ร่วมกับชนกลุ่มใหญ่อย่างสันติ และยังคงรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มของตนเอาไว้ เช่นชาวเขา ญวนอพยพ ชาไก รวมทั้งชาวเลด้วย

## 4.2 แนวคิดเกี่ยวกับชาวเล

### 4.2.1 ความเป็นมาเชิงชาติพันธุ์ของชาวเล

ชาวเลเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่บริเวณชายทะเล เกาะ หรือตามแนวชายฝั่งทะเล มีการสันนิษฐานว่าชาวเลเป็นเผ่าพันธุ์ที่เกิดขึ้นราวศตวรรษที่ 17 ที่เรียกว่า “Orang Selat” ซึ่งหมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ตามช่องแคบต่าง ๆ จึงมีผู้สันนิษฐานว่าชาวเลเป็นชนเผ่าอินโดนีเซียพวกหนึ่งที่อพยพจากแผ่นดินใหญ่ลงสู่เกาะบอร์เนียว เรียกว่า “ดัยคทะเล” (Sea Dyak) ชอบใช้ชีวิตเร่ร่อนหากินในท้องทะเล เคลื่อนย้ายอพยพตามหมู่เกาะเรื่อยมาจนถึงแหลมมลายู และกลายเป็นบรรพบุรุษดั้งเดิมของชาวมลายู แต่มีบางพวกก่อนเริ่มมาทางช่องแคบมะละกาออกสู่ทะเลอันดามันไปตามแนวชายฝั่งทะเลตะวันตกของไทย และหมู่เกาะทางตอนใต้ของประเทศพม่า ชนกลุ่มนี้ต่อมาได้ฉายาว่า “ยิปซีทะเล” (Sea Gypsy) หลังจากนั้นพวกเขาได้เปลี่ยนแปลงการดำรงชีวิต ตั้งถิ่นฐานตามสถานที่ต่าง ๆ อย่างเป็นหลักแหล่ง เช่น พวกอุรักลาไวย์ (Urak Lawoi) อยู่บริเวณเกาะลังกาวิ เกาะอาดัง จังหวัดสตูล เกาะลันตาและเกาะพีพีดอน จังหวัดกระบี่ หาดราไวย์ และเกาะสิเหร่ จังหวัดภูเก็ต พวกมอเกลิ้น (Moklen) อาศัยบริเวณแหลมหลา จังหวัดภูเก็ต อำเภอยะหริ่งและอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา และพวกมอเก็น (Moken) อาศัยบริเวณหมู่เกาะต่าง ๆ ทางตอนใต้ของประเทศพม่า (David W. Hogan 1972 : 205 และสุรัสวดี กองสุวรรณ 2539 : 38-39)

หากกล่าวในเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) ชาวเลจัดอยู่ในกลุ่มเมลานีเซียน (Melanesian) ที่มีถิ่นฐานแถบหมู่เกาะทะเลใต้ของมหาสมุทรแปซิฟิกและหมู่เกาะเมลานีเซียโยกย้ายและตั้งถิ่นฐานกระจายไปในหมู่เกาะทะเลใต้ ทำให้มีคำเรียกชนกลุ่มน้อยกลุ่มนี้แตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น คือ ประเทศสิงคโปร์ เรียกว่า โอริงลาอูต (Orang Laut) หรือรายัตลาอูต (Rajat Laut) ประเทศอินโดนีเซีย เรียกว่า บาโจ (Badjo) บาโรก (Barok) ซากะห์ (Sakah) รายัต (Rajat) หรือยูรู (Juru) ประเทศพม่า เรียกว่า เซลัง (Selang) เซลอง (Selong) เซลอน (Selon) หรือฉาง ผิงตะวันออกของสุมาตรา เรียกว่า รายัต (Rajat) หรือกัวลา (Kuala) เกาะบอร์เนียวและประเทศอื่น ๆ เรียกว่า ดัยคทะเล (Sea Dyak) หรือ ยิปซีทะเล (Sea Gypsy) ซึ่งแปลว่า “คนทะเล” หรือ “คนเล” หรือ “ชนผู้อาศัยอยู่ตามช่องแคบ” สำหรับประเทศไทยนั้น นอกจากเรียกว่า “ชาวเล” แล้วยังมีคำอื่น ๆ เรียกชนกลุ่มน้อยในบริเวณนี้ว่า “ชาวสิงห์” หรือ “มาซิง”

ซึ่งเชื่อว่าอพยพมาจากแถบประเทศพม่า และคำว่า “ชาวน้ำ” ซึ่งถือเป็นคำไม่สุภาพ โดยเขาให้เหตุผลว่าคนเราเกิดมาจากน้ำอสุจิซึ่งถือเป็นน้ำที่ไม่สะอาดบริสุทธิ์ ดังนั้น คำว่า “ชาวน้ำ” จึงเป็นคำด่าที่ชาวเลรู้สึกว่าเป็นคำดูถูกเหยียดหยาม รวมทั้งคำว่า “ชาวไทยใหม่” ซึ่งเป็นนามพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเป็นคำที่ทางราชการกำหนดเพื่อลดช่องว่างด้านความรู้สึกระหว่างชนกลุ่มน้อยกับประชาชนทั่วไป ทำให้พวกเขา รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ได้รับการยกย่องและมีความเสมอภาคเท่าเทียมกับคนไทยส่วนใหญ่ (ประทีป ชุมพล 2524 : 25 ฉันทิต ทองช่วย 2528 : 254-255 และ [www.tat.or.th](http://www.tat.or.th).)

ทั้งนี้นักวิชาการหลายสาขาได้แบ่งชาวเลออกเป็นหลายกลุ่มแตกต่างกันไปตามหลักเกณฑ์ไม่ว่าจะเป็นการตั้งถิ่นฐาน การใช้ภาษา ชาติพันธุ์วรรณา และอื่น ๆ ซึ่ง อารณ อุภยณ (2532 : 27) ได้แบ่งชาวเลในประเทศไทยตามทัศนคติของชาวเลเองออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

(1) ชาวเลกลุ่มมอเก็น (Moken) ประกอบด้วย

-มอเก็นปูเลา (Moken Pulau) หมายถึง มอเก็นเกาะ หรือเรียกว่าสิงห์ทะเล อาศัยเร่ร่อนอยู่บริเวณหมู่เกาะสุรินทร์ เกาะพยาม เกาะช้าง เกาะบัว เกาะบอน เกาะระ เกาะพระทอง และหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา รวมทั้งพวกที่แต่งงานกับกลุ่มอุรักลาโว้ย และตั้งถิ่นฐานบนเกาะราไว๋ จังหวัดภูเก็ต และเกาะพีพี จังหวัดกระบี่

-มอเก็นตามับ (Moken Tamub) หมายถึง มอเก็นบก หรือเรียกว่ามอเก็นขละ หรือสิงห์บก อาศัยอยู่ตามชายฝั่งทะเลบนเกาะพระทอง อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา และชายฝั่งบ้านทุ่งน้ำดำ อำเภอตะกั่วป่า ลงไปถึงบ้านลำปี อำเภอยายเมือง จังหวัดพังงา และตำบลท่าฉัตรไชย อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต

ทั้งสองกลุ่มใช้ภาษามอเก็นเป็นภาษาพูด โดยภาษามอเก็นปูเลาเป็นภาษากลางและภาษามอเก็นตามับเป็นภาษาถิ่น

(2) ชาวเลกลุ่มอุรักลาโว้ย (Urak Lawoi) เป็นชาวเลที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณหาดราไว๋ จังหวัดภูเก็ต และบริเวณเกาะพีพี (แหลมตง) เกาะจำ เกาะปู เกาะลันตาใหญ่ จังหวัดกระบี่ เกาะอาดัง เกาะหลีเป๊ะ เกาะราวี จังหวัดสตูล ชาวเลกลุ่มนี้ใช้ภาษาอุรักลาโว้ยเป็นภาษาพูด

ในขณะที่ ประพันธ์ เรืองณรงค์ (2517 : 32) อธิบายว่าชาวเลที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมี 3 กลุ่ม คือ

(1) พวกมะละกา (Malacca) เป็นชาวเลที่เดิมอาศัยอยู่ในช่องแคบมะละกา

(2) พวกลิงคา (Lingga) เป็นชาวเลที่เดิมอาศัยอยู่ในแถบหมู่เกาะลิงคา

(3) พวกสิงห์ หรือ มาซิง เป็นชาวเลเป็นที่อาศัยอยู่แถบเมืองมะริด เมืองทวาย และเกาะต่าง ๆ ในเขตของประเทศสหภาพพม่า ปัจจุบันอาศัยอยู่ในประเทศไทยแถบจังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดระนอง

สำหรับการกระจายตัวของชาวเลในจังหวัดภูเก็ตนั้น วิสิษฐ มະยะเฉียว (2532: 262) แบ่งชาวเลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดภูเก็ตออกเป็น 5 กลุ่ม โดยทุกกลุ่มสร้างบ้านเรือนอยู่บริเวณริมทะเล ยกเว้นชาวเลกลุ่มบ้านเหนือ ตำบลไม้ขาว อำเภอถลาง ที่ตั้งบ้านเรือนลึกเข้าไปจากชายฝั่งทะเลประมาณ 1.5 กิโลเมตร ในขณะที่ชาวเลที่อาศัยบริเวณเกาะสิเหร่ (แหลมตุ๊กแก) ตำบลรัษฎา อำเภอเมือง เป็นชาวเลกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดที่อาศัยในจังหวัดภูเก็ต ถัดมาเป็นชาวเลกลุ่มหาดราไวย์ ตำบลราไวย์ อำเภอเมือง และชาวเลกลุ่มแหลมหลา ตำบลไม้ขาว อำเภอถลาง และชาวเลกลุ่มสะพาน ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมือง ตามลำดับ

ในขณะที่ อาจารย์ อุกฤษณ์ (2532: 27) แบ่งชาวเลที่อาศัยอยู่ในจังหวัดภูเก็ตออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

(1) กลุ่มหาดราไวย์ มี 2 พวก คือ

-พวกไทยใหม่ เป็นพวกที่มีความเชื่อว่าบรรพบุรุษของตนอพยพมาจากหมู่เกาะแถบประเทศมาเลเซีย แล้วย้ายย้ายไปอาศัยอยู่ตามเกาะต่าง ๆ คือ เกาะเฮย์ เกาะบอน แหลมกา และย้ายมาอยู่บริเวณหาดราไวย์เมื่อ 100 กว่าปีที่ผ่านมา โดยครั้งแรกอพยพมาประมาณ 40 ครัวเรือน ชาวเลกลุ่มนี้ถือเป็นพวกแรกที่เข้ามาอาศัยบริเวณหาดราไวย์

-พวกสิงห์ เป็นพวกที่เชื่อว่าบรรพบุรุษดั้งเดิมอยู่บริเวณหมู่เกาะในประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมพม่า ได้แก่ บริเวณเกาะพริด เกาะสอง และอพยพมาอาศัยบริเวณหาดราไวย์เมื่อ 40 ปีที่ผ่านมา โดยครั้งแรกอพยพมาประมาณ 10 กว่าครอบครัว ด้วยเรือที่ทำด้วยไม้ระกามีหลังคาเรียกว่า “แซง” ทำด้วยใบเตย ชาวเลพวกอื่น ๆ จึงเรียกพวกสิงห์ว่า “พวกเรืองาม” เพราะลักษณะของเรือที่สร้างขึ้นมีส่วนหัวและส่วนท้ายเป็น 2 แฉก เดิมพวกสิงห์อาศัยบนเรือโดยตลอด ตั้งแต่เกิดจนตาย โดยชาวเลเรียกหาดราไวย์ว่า “ปาไตราไวย์” เพราะ “ปาไต” แปลว่า หาด ส่วนคำว่า “ราไวย์” แปลว่า เบ็ด สันนิษฐานว่าบริเวณนี้มีการทำเบ็ด ตกปลา หากุ้งกันมาก ปัจจุบันคนพื้นเมืองยังเรียกเบ็ดตกปลาชนิดหนึ่งว่า “เบ็ดราไวย์” (ถวิล นำปัญญพล 2526 : 136 สุรัสวดี กองสุวรรณ 2539 : 40)

(2) กลุ่มแหลมหลาและบ้านเหนือ ชาวเลกลุ่มนี้เชื่อว่าบรรพบุรุษทางฝ่ายพ่อเป็นชาวเลแห่งเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ มาเมื่อ 150 กว่าปีที่บ้านเหนือและตั้งรกรากอยู่ที่นั่นนานกว่า 150 ปี ปัจจุบันประกอบด้วยชุมชนชาวเลบ้านแหลมหลา และชุมชนชาวเลบ้านเหนือ

(3) กลุ่มเกาะสิเหร่ ชาวเลกลุ่มนี้เชื่อว่าบรรพบุรุษมาจากหมู่เกาะบริเวณประเทศมาเลเซีย อพยพเข้ามาอาศัยบนเกาะสิเหร่ประมาณ 100 ปีที่ผ่านมา แต่เดิมตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณแหลมร้าง ต่อมาเมื่อมีบริษัทเข้ามาซื้อที่ดินเพื่อเป็นสำนักงานในการทำเหมืองแร่ ชาวเลกลุ่มนี้จึงย้ายไปตั้งบ้านเรือนบริเวณแหลมตึกเก ทั้งนี้เกาะสิเหร่เป็นเกาะที่แยกออกมาจากเกาะภูเก็ตโดยมีลำคลองเล็ก ๆ กัน สันนิษฐานกันว่าเดิมเป็นผืนแผ่นดินเดียวกันกับเกาะภูเก็ต นอกจากนี้ยังเชื่อกันว่าชาวเล กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่เก่าแก่ที่สุดของจังหวัดภูเก็ตด้วย

ชาวเลกลุ่มนี้เรียก “เกาะสิเหร่” ว่า “ปูเลาสิเหร่” เพราะคำว่า “ปูเลา” แปลว่า เกาะ และ คำว่า “สิเหร่” แปลว่า พลุ เนื่องจากสมัยก่อนบริเวณนี้มีการปลุกพลุกกันมาก ชาวเลจะมาหาพลูที่นี้เพื่อไปกินกับหมาก ทำให้ชาวเลบางพวกเรียก “สิเหร่” เป็น “สิแร” ซึ่งคู่กันคือ “ปูเลาปีนัง” (เกาะพลู) กับ “ปูเลาปีเน” (เกาะหมาก) นั่นเอง

(4) กลุ่มบ้านสะปำ ชาวเลกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่อพยพแยกตัวออกมาจากกลุ่มที่เกาะสิเหร่ เนื่องจากบริเวณนี้มีหอยแครงมาก โดยชาวเลเรียกบริเวณอ่าวสะปำว่า “ตะโลสะปัม”

#### 4.2.2 จารีตประเพณีของชาวเล

ปัจจุบันชาวเลในประเทศไทยเป็นชนกลุ่มน้อยที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ในแบบแผนจารีตประเพณี วิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มของตนไว้ โดยเฉพาะประเพณีการเกิด ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการทำศพ ประเพณีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ การละเล่นโนราคาบงหรือมโนราห์คาบง และการละเล่นร่องเงี้ยวหรือล้อแห้ง กล่าวคือ สำหรับประเพณีการเกิดของชาวเลนั้น เริ่มขึ้นเมื่อหญิงชาวเลตั้งครรภ์ได้ครบ 5 เดือน หญิงตั้งครรภ์ต้องไปฝากครรภ์กับหมอตำแย โดยต้องนำข้าวสาร 1 กระป๋องเล็ก ด้ายดิบ 1 ใจ เทียน 1 เล่ม หมาก 3-5 คำ พลุ 3-5 ใบ และเงิน บรรจุลงในภาชนะที่เรียกว่า “สอบราด” ซึ่งทำด้วยใบเตยสานมีลักษณะคล้ายตระกร้าไม่มีหู ไปให้หมอตำแย เมื่อเด็กคลอดแล้ว หมอตำแยจะทำความสะอาดตัวเด็ก โดยใช้น้ำในโอ่งที่ต้กด้วยกระบวยซึ่งทำจากกะลามะพร้าว แล้วเสกคาถานำมาตบกระหม่อมเด็กทุกวัน วันละ 3 ครั้ง จนครบ 44 วัน เมื่อโตเป็นหนุ่มสาว ชาวเลมีอิสระในการเลือกคู่ครองของตนเองและนิยมแต่งงานกันในหมู่ชาวเลด้วยกันเอง โดยมากจะนิยมแต่งงานกันในช่วงหลังพิธีลอยเรือ คือ วันเพ็ญเดือน 6 และเดือน 11 เริ่มจากการที่ฝ่ายชายต้องจัดขันหมาก 3 ขัน นำไปวางกลางวงหมู่ญาติเจ้าสาวบนบ้าน โดยผู้ใหญ่ของฝ่ายหญิงจะเป็นผู้เปิดขันหมาก และผู้ใหญ่ที่ทำพิธีจะซักถามเจ้าบ่าวตามประเพณีว่า มีเรือไหม มีเปิดไหม มีช้างบังไหม (ลมวก) ฝ่ายชายต้องตอบว่ามี ถึงแม้ว่าความจริงจะไม่มีก็ตาม เพราะชาวเลถือว่าสิ่งเหล่านี้มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต หลังการแต่งงานฝ่ายชายต้องมาอยู่ที่บ้านฝ่ายหญิง และช่วยครอบครัวฝ่ายหญิงทำมาหากิน เมื่อมีคนตาย ชาวเลจะเก็บศพไว้ที่บ้าน 1-2 วัน เพื่อนบ้านแต่ละครอบครัวจะต้องนำสิ่งของเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ข้าวสาร น้ำตาล เป็นต้น

ไปช่วยเหลือเจ้าภาพ มีการก่อกองไฟไว้หน้าบ้านที่มีคนตายตลอด 3 วัน 3 คืน ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่บอกให้รู้ว่ามีการตายเกิดขึ้นในบ้านนั้น นอกจากนี้ชาวเลยังมีประเพณีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ ก่อนถึงหน้ามรสุม โดยชาวเลจะทำพิธีลอยเรือปีละ 2 ครั้ง ในช่วง 3 วัน คือ วันขึ้น 14 ขึ้น 15 ค่ำและแรม 1 ค่ำ ในเดือน 6 และเดือน 11 เพราะชาวเลเชื่อว่าการลอยเรือเป็นการขับไล่สิ่งอัปมงคลออกไปจากเกาะ และยังเป็นการขออำนาจเจ้าเกาะคุ้มครองให้พวกเขาอยู่รอดปลอดภัยตลอดช่วงฤดูมรสุม มีการละเล่นโนราภาพง โดยใช้นางรำ 2 คน รำอยู่กับที่ แล้วส่ายหน้าไปมาทางซ้ายขวา พร้อมกับชักก๊วหลิวตา ชักย้ายสายสะโพกสลับกันไปมา การละเล่นรองเง็ง เป็นการละเล่นที่มีดนตรีบรรเลงเป็นทำนองและจังหวะต่าง ๆ แล้วแต่เพลงที่ขับร้อง ผู้ที่ออกมารำรำต้องเป็นผู้หญิง และแต่งกายด้วยผ้าปาเต๊ะและเสื้อแขนยาวโปรงบางมีลูกไม้ประดับ นอกจากชาวเลจะเล่นรองเง็งเพื่อความสนุกสนานแล้วยังใช้สำหรับการกระทำพิธีการต่าง ๆ โดยเฉพาะพิธีการลอยเรือสะเดาะเคราะห์ด้วย ชาวเลเชื่อว่าหากร่ายรอบเรือพิธีมากเท่าใดก็จะได้นุญมากเท่ากับจำนวนรอบที่รำ (สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์ 2529 : 5 และจรัส ทองจีน 2536 : 76-77)

#### 4.2.3 สภาพสังคมและการเมืองของชาวเล ประกอบด้วย

##### 1) ที่อยู่อาศัยของชาวเล

ในสมัยก่อนชาวเลอาศัยอยู่ในเรือ และขึ้นมาพักอาศัยอยู่บนชายหาดเป็นครั้งคราว ต่อมาได้พัฒนาความเป็นอยู่ด้วยการขึ้นมาตั้งรกรากสร้างบ้านเรือนอยู่บนชายหาดเป็นการชั่วคราว เพื่อความสะดวกในการรื้อถอนโยกย้าย เนื่องจากชาวเลจะย้ายถิ่นฐานบ่อยครั้ง เปลี่ยนไปตามสถานที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เพื่อหาแหล่งทำกินที่ดีกว่า จึงสร้างบ้านเรือนอย่างง่าย ทำเป็นเพิงพักหรือกระท่อมบริเวณริมชายหาดที่ทำจากวัสดุธรรมชาติ ต่อมาเมื่อมีการตั้งรกรากอย่างถาวร ชาวเลจึงสร้างที่อยู่อาศัยเป็นเรือนยกพื้น ไม่มีระเบียง มีนอกชานเฉพาะตรงหน้าบ้านใด ชาวเลจะปลูกบ้านแบบเดียวกัน เชื่อมติด ๆ กันเป็นชุมชนไปตามแนวคหวงอาทิตย์ขึ้นและตก แต่ปัจจุบันพบว่าบ้านเรือนของชาวเลไม่ถือเอาแนวทิศทางการขึ้นลงของดวงอาทิตย์อีกแล้ว คือจะปลูกบ้านเรือนโดยยึดหลักความสะดวกเป็นสำคัญ และตัวเรือนมีลักษณะที่ทันสมัยมากขึ้น มีการใช้วัสดุก่อสร้างที่ทนทานในการทำฝ้ายบ้านหรือหลังคาบ้าน เช่น ไม้กระดาน สังกะสี อิฐบล็อก กระเบื้อง เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละครอบครัวเป็นสำคัญ (ธนา วสวนนท์ 2522 : 31-32 วิสิฐ มະยะเฉียว 2532 : 226 และจรัส ทองจีน 2536 : 34-36)

##### 2) การประกอบอาชีพของชาวเล

เดิมชาวเลดำรงชีพด้วยการทำประมง จับสัตว์น้ำ และการนำผลผลิตทางทะเลไปขาย เช่น การใช้เบ็ด การใช้แห การใช้ฉมวกในการจับสัตว์น้ำ หรือการงมหอย งมกุ้ง เก็บกัลปังหา ไปขายหรือแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่ตนต้องการ เป็นต้น ทำให้ชาวเลส่วนใหญ่มีฐานะยากจน

แต่ปัจจุบันชาวเลหลายครอบครัวมีทัศนคติเกี่ยวกับการดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลจากภายนอก ทำให้ชาวเลรุ่นใหม่ นอกจากจะประกอบอาชีพดังกล่าวข้างต้นแล้ว ส่วนหนึ่งก็หันมาเลี้ยงสุกร หรือเป็นลูกจ้างหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ทำให้สภาพการครองชีพและความเป็นอยู่ของชาวเลดีขึ้นกว่าเดิม (จรัส ทองจีน 2536 : 45-47)

### 3) สภาพทางการศึกษา

ในอดีตชาวเลทั้งหมดไม่รู้หนังสือ และใช้ชีวิตจำกัดอยู่ในกลุ่มเดียวกันเท่านั้น ทำให้การศึกษอบรรณในหมู่ของชาวเลจึงเป็นไปในลักษณะที่เรียนรู้จากครอบครัวเท่านั้น โดยพ่อแม่หรือหัวหน้าชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพ การรักษาพยาบาล และระเบียบจารีตประเพณี เป็นต้น ด้วยการบอกเล่า เลียนแบบจากผู้อาวุโสไปยังคนรุ่นหลัง สาเหตุที่ชาวเลไม่นิยมส่งลูกหลานเข้าโรงเรียนเพราะชาวเลมีความคิดว่าการให้เด็กไปโรงเรียนนั้น ไม่ได้รับอะไรเป็นการตอบแทน แต่การให้เด็กออกไปช่วยทำมาหากินด้วยจะได้เงินมาช่วยเหลือครอบครัว แต่ปัจจุบันชาวเลเกือบทุกครอบครัวนิยมส่งบุตรหลานที่มีอายุถึงเกณฑ์เข้าโรงเรียนมากขึ้น ทำให้ชาวเลรุ่นหลังส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาภาคบังคับ และบางส่วนได้รับการศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา (ประเทือง เครือหงส์ 2541 : 100 วิสิษฐ มะยะเฉียว 2527 : 267 และจรัส ทองจีน 2536 : 52-53)

### 4) สุขภาพและอนามัย

ในอดีตชาวเลไม่มีความสนใจในด้านสุขภาพอนามัยและความสะอาดมากนัก ทำให้บ้านเรือนของชาวเลสกปรก มีกลิ่นเหม็น และมีน้ำครำขัง เพราะชาวเลไม่เก็บกวาดสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ บริเวณรอบบ้าน เช่น เปลือกหอย เศษปลา เป็นต้น สำหรับเรื่องการรับประทานอาหาร เดิมชาวเลรับประทานอาหารด้วยมือ ส่วนเรื่องการขับถ่าย ชาวเลไม่รู้จักใช้ส้วมที่ถูกสุขลักษณะ แต่ใช้การขับถ่ายในป่าหรือบริเวณริมชายหาด โดยส่วนใหญ่ชาวเลจะเป็นโรคผิวหนัง (กลากและเกลื้อน) เพราะชาวเลใช้ชีวิตประจำวันอยู่กับทะเลทั้งวัน จึงไม่ค่อยได้อาบน้ำ และน้ำจืดก็หาได้ยาก นอกจากนี้ ชาวเลยังเป็นไข้มาลาเรีย เพราะอาศัยอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลที่มียุงชุม และโรคเกี่ยวกับหูและตา เพราะต้องดำน้ำทะเลลึกมากในการจับสัตว์ทะเล ทำให้แก้วหูแตกและสายตาพร่ามัว สำหรับวิธีการรักษาพยาบาลนั้น เดิมชาวเลใช้ยากลางบ้านและวิธีการทางไสยศาสตร์ในการรักษาความเจ็บไข้ได้ป่วย โดยเชื่อว่าสาเหตุของความเจ็บป่วยนั้นมาจาก “ผีกิน” จึงต้องให้โตะหมอทำพิธีปัดรังควาน ขับไล่ และเชิญผีออกไป ด้วยน้ำมันตะไคร่และคาถาอาคม แต่ปัจจุบันชาวเลใช้วิธีการรักษาความเจ็บป่วยแบบเดิมผสมกับการรักษาด้วยยาของแพทย์แผนปัจจุบัน (ประเทือง เครือหงส์ 2541 และสุรัสวดี กองสุรวรรณ 2539: 47)

### 5) ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว

ครอบครัวของชาวเลเป็นครอบครัวขนาดเล็ก ซึ่งประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก หรือบางครั้งอาจจะมีปู่ ย่า ตา ยาย อาศัยรวมอยู่ด้วย ทั้งนี้เนื่องจากบ้านเรือนของชาวเลมีขนาดเล็กและคับแคบ ทำให้เมื่อแต่งงานแล้ว มักจะแยกไปตั้งครอบครัวใหม่ โดยปลูกบ้านเรือนภายในชุมชนในบริเวณใกล้ ๆ บ้านเรือนของพ่อแม่ ซึ่งโดยปกติผู้ชายจะเป็นผู้รับผิดชอบทุกสิ่งทุกอย่างในครอบครัว โดยเฉพาะเศรษฐกิจของครัวเรือน โดยฝ่ายชายจะเป็นผู้ทำงานเพื่อเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว และต้องดูแลเอาใจใส่เรื่องอาหารการกินภายในบ้าน การอาบน้ำให้ลูก การดักน้ำเข้าบ้าน และงานอื่น ๆ ตามแต่ภรรยาจะขอร้อง ในขณะที่ภรรยามีหน้าที่รับผิดชอบภายในครอบครัวเพียงเล็กน้อย และไม่จำเป็นต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ส่วนใหญ่จึงใช้เวลาว่างในการนั่งจับกลุ่มคุยกัน บริเวณริมชายหาดและเล่นไฟ

สำหรับบทบาทหน้าที่ของสามีภรรยา ชาวเลจะถือว่าฝ่ายหญิงเป็นใหญ่ในครอบครัว ชาวเลถือว่าการมีบุตรหญิงถือเป็นสิ่งมีค่าดังได้ทองในครอบครัว ในขณะที่การมีบุตรชายถือเป็นเรื่องลำบาก เพราะบุตรชายเมื่อมีครอบครัวต้องไปช่วยทำงานในบ้านฝ่ายหญิง และต้องรับภาระทุกสิ่งทุกอย่างในบ้านของฝ่ายหญิงตลอดชีวิต แต่ปัจจุบันฝ่ายชายช่วยเหลือครอบครัวของตนเองบ้าง (ประเทือง เครือหงส์ 2541 : 48-49 และจรัส ทองจีน 2536 : 47-48)

### 6) การถือครองที่ดิน

ชาวเลอาศัยอยู่ในที่ดินที่พวกเขาไม่ได้รับเอกสารสิทธิ์และกรรมสิทธิ์ โดยชาวเลแต่ละกลุ่มมีเงื่อนไขการอยู่อาศัยบนที่ดินที่แตกต่างกันไป สำหรับชาวเลบนเกาะสิเหร่ (แหลมตึกแก) จังหวัดภูเก็ต อาศัยอยู่บริเวณริมทะเลในเนื้อที่ไม่ถึง 3 ไร่ ซึ่งเป็นที่ดินของเอกชน โดยไม่ต้องจ่ายค่าเช่า แต่ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่เจ้าของที่ดินวางไว้ (วิสิษฐ์ มະยะเฉียว 2527 : 265 ละเอียด กิตติยานันท์ 2529 : ฉ. และเลิศชาย ศิริชัยและคณะ 2546 : 221.)

### 7) การเสียภาษีอากร

ชาวเลส่วนใหญ่ไม่ต้องเสียภาษีอากร เนื่องจากมีรายได้น้อย แต่ชาวเลบางส่วนที่มีร้านค้าของอาจจะต้องเสียภาษีบ้าง (วิสิษฐ์ มະยะเฉียว 2527 : 266)

### 8) การเกณฑ์ทหาร

สำหรับการเกณฑ์ทหารนั้น พบว่ามีเพียงชาวเลชุมชนบ้านแหลมหลาเท่านั้นที่ต้องเข้ารับการคัดเลือกทหาร ส่วนชาวเลในชุมชนอื่น รวมทั้งชุมชนชาวเลเกาะสิเหร่ (แหลมตึกแก) ด้วยที่ไม่ต้องร่วมเข้ารับการคัดเลือกทหาร (วิสิษฐ์ มະยะเฉียว 2527 : 266)

### 9) การอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันของชาวเล

เดิมชาวเลไม่ติดต่อหรือคบค้าสมาคมกับบุคคลภายนอก จะมีแต่การไปมาหาสู่กับกลุ่มชาวเลด้วยกันเท่านั้น ต่อมาเมื่อมีการตัดถนน ทำให้วัฒนธรรมภายนอกหลังไหลเข้าสู่ชุมชนชาวเลมากขึ้น ส่งผลให้ชุมชนชาวเลได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ผ่านรูปแบบบริการของรัฐ ไม่ว่าจะเป็น ถนน ไฟฟ้า ประปา ท่อระบายน้ำ ส้วม และการจัดเก็บขยะในชุมชน (จรัส ทองจีน 2536 : 163-166)

### 10) บทบาททางการเมือง

ปัจจุบันชาวเลมีบทบาททางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับชาติมากขึ้น โดยมีการเลือกตั้งชาวเลเป็นผู้นำในท้องถิ่นในตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน และสารวัตรกำนัน เป็นต้น และมีสิทธิในการเลือกตั้งทั้งในระดับชาติด้วย (วิสิษฐ์ มະยะเถียว 2527 : 266-267 และจรัส ทองจีน 2536 : 49)

สรุปได้ว่า ชาวเลเป็นชนกลุ่มน้อยเชื้อสายเมลานีเซียน (Melanesian) ที่โยกย้ายและตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่หลายแห่งในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นจังหวัดสตูล จังหวัดกระบี่ จังหวัดพังงา และจังหวัดภูเก็ต โดยชาวเลในประเทศไทยเป็นชนกลุ่มน้อยที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ ประเพณี วิถีชีวิต จารีตประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ เอาไว้ ไม่ว่าจะเป็นประเพณีการเกิด ประเพณีการทำศพ ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการลอยเรือ รวมทั้ง การละเล่นโนราภาพงหรือโนราห์ภาพง และการละเล่นรองเง็งหรือหลือแห่งัง โดยชาวเลในปัจจุบันยังคงประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก มีฐานะยากจน สร้างบ้านเรือนทั้งแบบดั้งเดิม แบบกึ่งดั้งเดิมกึ่งสมัยใหม่ และแบบสมัยใหม่อยู่บริเวณริมทะเลอันเป็นที่ดินของเอกชน ซึ่งพวกเขาไม่มีเอกสารสิทธิ์หรือกรรมสิทธิ์ในที่ดินดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันชาวเลสามารถเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีวิตได้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นถนน ไฟฟ้า แต่ยังประสบปัญหาเรื่องแหล่งน้ำในการอุปโภคบริโภค นอกจากนี้ ชาวเลส่วนหนึ่งยังคงประสบปัญหาเรื่องบัตรประจำตัวประชาชน จึงไม่มีสิทธิในฐานะพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

### งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธนา วสวนนท์ (2522 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “แนวทางในการจัดสวัสดิการให้แก่ชนกลุ่มน้อยในจังหวัดภาคใต้ จากกรณีศึกษาเรื่องของชาวเลในจังหวัดภูเก็ตและพังงา” พบว่า ปัญหาสำคัญของชาวเล คือ ความยากจน เพราะชาวเลส่วนใหญ่มีอาชีพประมง และมีรายได้ต่ำมาก เมื่อเปรียบเทียบกับค่าครองชีพที่สูงของจังหวัดภูเก็ตและพังงา จึงควรได้รับการแก้ไขโดยการส่งเสริมอาชีพ ด้านการศึกษาและอนามัย พบว่า ชาวเลอ่านหนังสือภาษาไทยได้เพียง 31.67% และ

ยอมรับบริการคุมกำเนิดน้อยจึงมีอัตราการตายของทารกสูง มีบุตรมาก ดังนั้นสวัสดิการที่ชาวเลต้องการ ได้แก่ การอนามัย การส่งเสริมอาชีพสตรี เป็นต้น

อร กุ้งแก้ว (2522 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับสิ่งใหม่ของชาวเลเกาะสิเหร่ จังหวัดภูเก็ต” พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับสิ่งใหม่ของชาวเล คือ ความสามารถในการใช้ภาษาไทย และการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอก

ถวิล นำปัญญพล (2526 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “ภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีชาวทะเลในจังหวัดกระบี่ พังงา และภูเก็ต” พบว่าผลของความแตกต่างด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคมมีผลเด่นชัดต่อภาวะเจริญพันธุ์ในจังหวัดภูเก็ตและจังหวัดกระบี่มากกว่าจังหวัดพังงา และจังหวัดภูเก็ตมีภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าอีกสองจังหวัดทั้ง ๆ ที่สภาพทางเศรษฐกิจสูงกว่า และระดับการศึกษาของกลุ่มสตรีมีความสัมพันธ์ต่อภาวะเจริญพันธุ์ด้วย

ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ (2528 : 75-79) ศึกษาเรื่อง “การสร้างหลักสูตรฝึกอบรมประชากรศึกษาสำหรับชาวเลจังหวัดกระบี่” พบว่า ชาวเลมีลักษณะความเป็นอยู่และการใช้ชีวิต ดังนี้ (1) ศาสนา ชาวเลส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ รองลงมาคือ ศาสนาอิสลาม (2) การประกอบอาชีพ ชาวเลทำการประมงเป็นอาชีพหลัก โดยส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย (3) การสมรส ชาวเลมีอายุแรกสมรสน้อยกว่า 17 ปีถึง 17 ปี การหย่าร้างไม่ปรากฏ ส่วนใหญ่โดยเฉลี่ยแล้ว มีบุตร 3 คน ต่อครอบครัว ชาวเลมีความต้องการบุตรเพศหญิงมากกว่าเพศชาย เพราะเป็นการติดตามธรรมเนียมของชาวเลที่เมื่อแต่งงานแล้วผู้ชายต้องมาอยู่บ้านฝ่ายหญิง เป็นการเพิ่มกำลังแรงงานในครอบครัว

จิราพร บุตรสันต์ (2539 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “ลักษณะและปัญหาในการสื่อสารต่างวัฒนธรรมระหว่างชาวเลกับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวเล ในตำบลราไวย์ อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต” พบว่า ชาวเลเปิดรับข่าวสารจากนักพัฒนาชุมชนโดยการพบปะที่บ้าน นัดประชุม และบอกข่าวผ่านผู้นำชุมชน โดยชาวเลระบุว่าไม่มีอุปสรรคในการสื่อสารต่างวัฒนธรรม แต่ต้องการให้ทุกคนเห็นว่าพวกเขาเป็นคนภูเก็ตและอยากเปลี่ยนแปลงตนเองให้เข้ากับชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ แต่ยังไม่รู้สึกละอายนักพัฒนาชุมชนเป็นคนละกลุ่มกับพวกเขา

ละเอียด กิตติยานันท์ (2529 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “สภาพความเป็นอยู่และความต้องการที่เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเล” พบว่า ชาวเลมีสภาพความเป็นอยู่ ด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครอง ดังนี้ (1) ทางด้านความเป็นอยู่ ชาวเลเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีรูปร่างหน้าตาคล้ายกับชาวมลายู มีภาษาเป็นของตนเอง แต่ไม่มีภาษาเขียน และสร้างบ้านเรือนอย่างง่ายในที่ดินของเอกชน (2) ด้านเศรษฐกิจ ชาวเลมีฐานะยากจนโดยส่วนใหญ่มีอาชีพ

จับปลาในทะเล (3) ทางด้านสังคม ชาวเลส่วนใหญ่สมรสตั้งแต่อายุน้อย คือ ประมาณ 14-16 ปี และนิยมยกให้ฝ่ายภรรยาเป็นใหญ่ในครอบครัว (4) ทางด้านศาสนา ความเชื่อ และขนบธรรมเนียม ประเพณี ชาวเลส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และมีความเชื่อในไสยศาสตร์ รวมทั้งคำสอนของ บรรพบุรุษ (5) ด้านการเมืองการปกครอง ชาวเลไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ปัจจุบันอาศัยอยู่ในที่ดิน ของเอกชนโดยไม่ต้องจ่ายค่าเช่า แต่ต้อง ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่เจ้าของที่ดินวางไว้ และไม่ต้อง เสียภาษี และไม่เข้ารับการเกณฑ์ทหาร รวมทั้งมีความสนใจทางการเมืองการปกครองน้อยมาก และ (6) ปัญหาเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ ชาวเลส่วนใหญ่มีปัญหาเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่และการ พัฒนาคุณภาพชีวิต คือ มีฐานะยากจน ไม่รู้หนังสือ ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง และไม่มีการใช้ส้วม

อาภรณ์ อุกฤษณ์ (2532 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “พิธีลอยเรือ : ภาพสะท้อนสังคม และวัฒนธรรมของชาวเล กรณีศึกษาบ้านห้วยแหลม เกาะลันตา จังหวัดกระบี่ พบว่า พิธีลอยเรือของ ชาวเลเป็นทั้งศิลปะเชิงประดิษฐ์กรรมในแง่พิธีกรรม และเป็นภาพสะท้อนถึงสัญลักษณ์และการสื่อ ความหมายในรูปแบบต่าง ๆ เพราะนอกจากจะแสดงความสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์เกี่ยวกับตำนาน ความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ และภาวะแวดล้อมทางนิเวศวิทยา (โลกทัศน์ทางสังคมและวัฒนธรรม) แล้ว ยังแสดงถึงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของชุมชนอีกด้วย

จรัส ทองจีน (2536 : 163-166) ศึกษาเรื่อง “ชาวเลในจังหวัดภูเก็ต : การศึกษา สภาพชุมชนเพื่อหาแนวทางจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับชนกลุ่มน้อย” พบว่า ชาวเลมีสภาพ ความเป็นอยู่ของชุมชน ดังนี้ (1) ที่ดิน ชาวเลทุกครัวเรือนไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน อาศัยปลูกบ้านใน ที่ดินของนายทุนโดยไม่ต้องเช่า (2) การคมนาคม มีการคมนาคมระหว่างหมู่บ้านและตัวเมือง สะดวก เพราะมีรถรับจ้างหรือรถประจำทางวิ่งผ่าน ชาวเลร้อยละ 80 มีไฟฟ้าใช้ (3) ที่อยู่อาศัย ชาวเลสร้างที่อยู่อาศัยแบบดั้งเดิมมากที่สุด รองลงมาเป็นการปลูกสร้างแบบกึ่งสมัยใหม่กึ่งดั้งเดิม และแบบสมัยใหม่ ตามลำดับ (4) การประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง และมีอาชีพ เสริมด้วยการออกไปรับจ้างนอกชุมชน (5) ด้านสาธารณสุข มีสถานอนามัยประจำตำบลเข้าไป ให้บริการในชุมชนเป็นประจำสม่ำเสมอ และมีบริการฉีดวัคซีนและตรวจโรคแก่ชาวเลด้วย ในกรณี ที่มีการเจ็บป่วย ชาวเลจะรักษาด้วยการไปรับบริการที่สถานอนามัย ซื้อมากินเอง และรักษาด้วย วิธีดั้งเดิม คือ การทำพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ (6) ปัญหาของชาวเล ได้แก่ ปัญหาเอกสารสิทธิ์ เกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน ปัญหาสภาพบ้านเรือนที่แออัดและสกปรก ปัญหาแหล่งน้ำกินน้ำใช้ ปัญหา เรื่องที่ดินทำกิน ปัญหาเรื่องรายได้ และปัญหาเกี่ยวกับอาณาเขตการประมง

อมราพร เชาวนาพันธ์ (2536 : 78) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเหตุผลในการมีบุตรของ สตรีชาวเลจังหวัดภูเก็ต” พบว่า ชาวเลส่วนใหญ่สมรสในช่วงอายุประมาณ 14-17 ปี โดยเฉลี่ยมี จำนวนบุตรตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป และมีอาชีพหลัก คือ การหาปลา หอย ปู และกุ้ง

สุรัสวดี กองสุวรรณ (2539 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “การอบรมเลี้ยงดูเด็กของผู้ปกครองชาวเล ในหมู่บ้านสังกาอู่ จังหวัดกระบี่ : การศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา” พบว่า แม่เป็นผู้มีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูเด็กชาวเลมากที่สุด โดยส่วนใหญ่เน้นพัฒนาการด้านร่างกายมากที่สุด ส่วนจิตใจและอารมณ์ ชาวเลแสดงความรักด้วยการอุ้ม การกอด และการสัมผัสอย่างสม่ำเสมอ พัฒนาการด้านสังคม ชาวเลส่งเสริมให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น มีน้ำใจ รู้จักแบ่งปัน และมีความสามัคคี และพัฒนาการด้านสติปัญญานั้น ชาวเลส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้ด้านภาษา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความคิดสร้างสรรค์ภายใต้บริบทของชาวเล

หิรัญญา ปะดุกา (2543 : 87) ศึกษาเรื่อง “ค่านิยมเกี่ยวกับภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีชาวเลจังหวัดสตูล” พบข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชาวเลว่า ชาวเลส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม รองลงมาคือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ ตามลำดับ ชาวเลส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง โดยผู้ชายเป็นผู้ออกไปทำงาน ในขณะที่ผู้หญิงเป็นแม่บ้าน ทั้งนี้เพราะประเพณีและวัฒนธรรมของชาวเลต้องการให้ผู้หญิงอยู่บ้าน เนื่องจากการออกทะเลเต็มไปด้วยอันตรายนั่นเอง

Larish (1991: 1199) ใช้เวลาศึกษาวิจัยเป็นระยะเวลา 16 เดือน ในเรื่องของการใช้ภาษาและ ชาติพันธุ์วรรณาของชาวมอแกนที่อยู่ทางตอนใต้ของไทย โดยมีมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ให้การสนับสนุนในการศึกษา การศึกษาครั้งนี้ศึกษากับชาวมอแกนที่อาศัยอยู่ทางชายฝั่งตะวันตกในจังหวัดพังงา และชาวเลที่เร่ร่อนอยู่แถวจังหวัดระนองในชายฝั่งทะเลอันดามัน จุดมุ่งหมายหลักในการศึกษาครั้งนี้คือการเปรียบเทียบความแตกต่างของการใช้ภาษาของชาวมอแกนทั้ง 2 กลุ่ม ซึ่งจากผลการศึกษาทำให้พบที่มาและบรรพบุรุษของชาวมอแกน

Hinshiranan (1996 : 231) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มและภายในกลุ่ม โดยเป็นการศึกษาที่ใช้รูปแบบ interdependent model ซึ่งยืนยันได้ว่าชาวมอแกนเหล่านี้ไม่ได้อาศัยอยู่อย่างโดดเดี่ยวหรือมีเศรษฐกิจพอเพียงเช่นในอดีตอีกต่อไปแล้ว แต่มีการทำการค้ากับเพื่อนบ้าน มีการวางกลยุทธ์ทางเศรษฐกิจ มีความสัมพันธ์กับคนในสังคมอื่น ๆ หรือคนภายนอกกลุ่มของเขามากขึ้น การเป็นนักร้องของพวกเขาได้ถูกปรับปรุงให้มีความทันสมัยมากขึ้น และอยู่ในที่ที่มีแหล่งอาหารหลากหลาย รวมถึงย้ายที่อยู่เมื่อมีมรสุมเกิดขึ้น ผลการศึกษาพบว่า ความเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ อย่างปรากฏขึ้นในการดำรงชีวิตของชาวมอแกน กล่าวคือ บทบาทการเป็นนักร้องของพวกเขาไม่ได้ทำอย่างง่าย ๆ อีกต่อไป การค้าขายของพวกเขาจะดำเนินการผ่านทางพ่อค้าคนกลาง สังคมและเศรษฐกิจของพวกเขาเริ่มขึ้นอยู่กับสังคมภายนอกมากขึ้น แต่ก็ยังคงรักษาวัฒนธรรมของตนให้ดำรงอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

จากผลการศึกษาดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ชาวเลเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีรูปร่างหน้าตาคล้ายกับชาวมลายู มีภาษาเป็นของตนเอง แต่ไม่มีภาษาเขียน และสร้างบ้านเรือนอย่างง่ายใน

ที่ดินของเอกชน มีฐานะยากจน มีรายได้น้อย ทำประมงเป็นอาชีพหลัก และออกไปรับจ้างนอกชุมชน เป็นอาชีพเสริม แต่งงานตั้งแต่อายุน้อย การหย่าร้างไม่ปรากฏ ส่วนใหญ่โดยเฉลี่ยแล้วมีบุตร 3 คน ต่อครอบครัว และนิยมยกให้ฝ่ายภรรยาเป็นใหญ่ในครอบครัว ชาวเลสร้างที่อยู่อาศัยอย่างเรียบง่าย มีการคมนาคมระหว่างหมู่บ้านและตัวเมืองสะดวก เพราะมีรถรับจ้างหรือรถประจำทางวิ่งผ่าน มีไฟฟ้าและน้ำบาดาลใช้อุปโภคแต่ไม่สามารถบริโภคได้ มีโรงเรียนและสถานีนามัยประจำตำบล โดยสถานีนามัยได้เข้าไปให้บริการในชุมชนเป็นประจำสม่ำเสมอ ทั้งบริการฉีดวัคซีนและบริการ ตรวจโรค ในกรณีที่มีการเจ็บป่วย ชาวเลจะรักษาด้วยการไปรับบริการที่สถานีนามัยหรือ โรงพยาบาล ซื้อมากินเอง และรักษาด้วยวิธีดั้งเดิม คือ การทำพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ นอกจากนี้ ในปัจจุบันชาวเลยังคงไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง โดยอาศัยอยู่ในที่ดินของเอกชน มีรายได้ไม่ถึงเกณฑ์ต้องเสียภาษี ได้รับการยกเว้นการเกณฑ์ทหารตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 45 (พ.ศ.2518) มีความสนใจทางการเมืองการปกครองน้อย ความสามารถในการใช้ภาษาและการติดต่อสื่อสารกับ บุคคลภายนอกอยู่ในวงจำกัด เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสำคัญต่อการยอมรับสิ่งใหม่ของชาวเล